

Research Article

Corresponding Author:

Dalya HAZAR KALONYA

Submission Date

18 / 07 / 2020

Admission Date

29 / 01 / 2021

Author(s)1. Merve YILDIRIM¹**ORCID No:**

0000-0001-5433-7125

2. Dalya HAZAR KALONYA²**ORCID No:**

0000-0003-0075-0234

Socio-Spatial Transformation of Rural Settlements on the Rural-Urban Fringe: The Case of Ödemiş

Merve YILDIRIM¹, Dalya HAZAR KALONYA²

How to Cite

YILDIRIM, M., HAZAR KALONYA, D. (2020). Kır-Kent Çeperinde Yer Alan Kırsal Yerleşimlerin Sosyo-Mekânsal Dönüşümü: Ödemiş Örneği, Journal of Environmental and Natural Studies, Volume 3, Issue 1, Pages, 22-55..

Kır-Kent Çeperinde Yer Alan Kırsal Yerleşimlerin Sosyo-Mekânsal Dönüşümü: Ödemiş Örneği*

ABSTRACT:

The settlements located on the rural-urban fringe, which are frequently under the pressure of urbanization, have the potential to mitigate the negative impacts of the city on the rural with improved rural planning policies and are suitable areas for implementing a nature-oriented urbanization model. In the study, firstly, the processes and interventions that rural areas have gone through from past to present have been examined. Secondly, snowball interviews through case study of Ödemiş on the rural-urban fringe of İzmir were examined. Finally, rural planning policies proposed for Ödemiş district were evaluated through a scoring system.

KEYWORDS: Rural planning, rural transformation, rural-urban fringe, Ödemiş.**ÖZ:**

Kır-kent çeperinde bulunan ve sıklıkla kentleşme baskısı altında kalan yerleşimler, iyileştirilmiş kırsal planlama politikalarıyla, kentin kır üzerindeki olumsuz etkisini hafifletme potansiyeline sahip, doğa odaklı bir kentleşme modeli uygulamak için uygun alanlardır. Yapılan çalışmada ilk olarak, kırsal alanların geçmişten günümüze hangi süreç ve müdahalelerden geçtiği incelenmektedir. İkinci olarak, saha çalışması ve kartopu mülakatlar aracılığıyla İzmir'in kır-kent çeperinde bulunan Ödemiş ilçesi incelenmiştir. Son olarak, Ödemiş ilçesi için önerilen kırsal planlama politikaları bir puanlama sistemiyle değerlendirilmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER: Kırsal planlama, kırsal dönüşüm, kır-kent çeperi, Ödemiş.¹ MSc. Student, Pamukkale University, Department of Urban and Regional Planning.² Assist. Prof. Dr., Pamukkale University, Department of Urban and Regional Planning, dalyahazar@gmail.com.

* This research was produced from the ongoing MSc. thesis of Merve YILDIRIM at Pamukkale University, Department of Urban and Regional Planning.

GİRİŞ:

Kırsal alanlar geçmişten günümüze birçok değişim ve dönüşüm geçirerek günümüzdeki haline ulaşmıştır. Bu süreç içerisinde hem kırsal hem de kentsel alanları etkileyen, demografik, sosyo-kültürel, ekonomik ve mekânsal değişimlere meydana gelmiştir. Özellikle kır-kent çeperinde bulunan ve sıklıkla kentleşme baskısı altında kalan kırsal yerleşimlerin kırsal dönüşüm ve kırsal kalkınma süreçlerindeki rolü önemlidir.

Dünyada ve Türkiye’de kırsal alanlar, belirli dönemlerde benzer süreçlerden geçmiştir. Kırsal alanlar üzerindeki dönüşüm baskısı, 17. yüzyılda İngiltere kırsalında başlayan ve ilkel birikimi oluşturan çitleme hareketlerine (Marx, 1867) ve mülksüzleştirerek birikim süreçlerine (Harvey, 2003) dayanmaktadır. Feodalizm döneminde köylünün emeğinin çeşitli yollarla kullanılmasının ve gelişen ve değişen dünya düzeninin kırsal yerleşimler üzerinde sosyo-ekonomik ve mekânsal etkileri olmuştur. Kapitalizme geçiş, sanayileşme ve serbest pazar anlayışının etkisiyle toprak mülkiyeti ve ürün deseninde çeşitli değişimler yaşanmıştır. Bunun sonucunda kırdan kente zorunlu olarak başlayan göç ile, önce köylerin kasabalara, ardından kasabaların kentlere evrildiği sosyo-mekansal bir süreç başlamıştır.

Özellikle 1980’li yıllardan itibaren “yeni bir çitleme harekâtı” (Benlisoy, 2014) olarak ifade edilen; tarım, orman ve mera alanlarının, kıyıların ve kamu arazilerinin inşaat, turizm, maden ve enerji sektörleri önceliğinde özelleştirilmesi, neoliberalizm ve küreselleşme süreçlerinin hem kırsal hem de kentsel alanlarda kendini gösteren sosyo-mekansal etkileri olarak kabul edilebilir. Buna ek olarak, tespit edilen ampirik çalışmalar ve yerinde gözlemlerden anlaşıldığı kadarıyla, kırsal yerleşimler genç nüfus kaybetmekte ve/veya yaşlı nüfus barındırmaktadır. Ayrıca özellikle pandemi sonrası dönemde kentlerden uzaklaşma ihtiyacı sebebiyle kentten kıra olası bir tersine göç ile kırsal soylulaşma meydana gelebileceği de tartışılmaktadır (Hazar Kalonya ve diğ., 2020).

Mevcut ve olası sosyo-mekânsal dönüşümlerin tarımsal üretime olumsuz etkileri olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, bir tür kent (kır) hakkı bilinciyle, nasıl daha dirençli kırsal alanlar tasarlanabileceği tartışılması gereken bir konudur. Daha sağlıklı ve dirençli kırsal (ve kentsel) alanlar yaratılabilmesi için, özellikle COVID-19 pandemisinin daha görünür kıldığı tarım sisteminin sorunları, kır-kent ikiliğine dayanmayan ve küresel sistemi görmezden gelmeyen bütüncül yaklaşımlar üzerinden, kırsal dönüşümün tartışılması gerekmektedir.

Pandemi süreci ve sonrasında tarımsal emeğin organizasyonuna bakıldığında, kırdan ücretli işçilik/mevsimlik tarım işçiliği emek gücünün çok büyük bir kısmını oluşturduğu ve kır emekçilerinin güvencesiz, sağlıksız ve emek sömürsü yoğun koşullarda hayatlarını sürdürmekte olduğu da daha görünür olmuştur (Spinney, 2020). Büyük oranda küçük çiftçiliğe dayanan ve nüfusu yaşlanan Türkiye kırsalı, genç nüfusun kırdan kente göç etmesine sebep olan başlıca sebeplerin, kırsal yaşam ve tarımın teşvik edilmesi ve kırsalda alternatif iş olanakları oluşturulması ile ortadan kaldırılarak, göçün tersine çevrilmesi gerekmektedir.

Bir yanda mülksüzleştirilmiş köylü nüfusu, diğer yanda (özellikle pandemi sonrası) kırsal alanlara yönelmek isteyen kentliler vb. dinamikler sonucunda kırsal soylulaştırma meselesi gündemdedir. Bu çok katmanlı soruna karşı bütünlüklü çözümler (ör. kırsal planlama politikaları) üretilebilmesi için, dünyada kırsal alanları etkileyen paradigma kaymalarının Türkiye üzerindeki etkileri ve kırsal alanların mevcut durumunun iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu bağlamda, Çörek Öztaş (2017), farklı ülkelerin kırsal alanlarına yönelik yaklaşım ve uygulamalardan faydalanarak, kırsal alanlara ve kırsal planlamaya dair ölçütler ortaya koymuştur. Türkiye’ye yönelik bu öneriler, yapılan çalışma kapsamında geliştirilmiş ve bir kriter puanlama sistemine uygulanmıştır.

Yapılan çalışmada ilk olarak, tarihsel süreç içerisinde dünyada ve Türkiye’de kırsal alanları etkileyen olgular, kırsal dönüşüm ve kırsal planlama kavramlarına dair literatür incelemesi yapılmış; ardından, saha alanı olarak seçilen İzmir ili Ödemiş ilçesinde yerinde gözlem ve kartopu mülakatları aracılığıyla elde edilen sayısal ve sözel veriler içerik analizi ile değerlendirilmiş ve son olarak, Ödemiş kırsal planlama kriterleri için bir puanlama sistemi önerilmiştir. Yapılan çalışma, kırsal ve kentsel yerleşimlerin ilişkisinin yeniden değerlendirilmesi, kırsal planlamaya ilişkin öneriler sunulması ve yerel sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi için bir bilimsel altlık oluşturulması açısından önemlidir.

1. Teorik Arka Plan

1.1. Tarihsel Süreçte Kırsal Alanların Dönüşümü

Neolitik Çağ (M.Ö 10.000-5.500), insanların tarımsal üretimle birlikte yerleşik hayata geçtiği ilk kültür evresidir. Üretici ekonomiyeye geçiş, Neolitik Devrim olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemi takip eden Kalkolitik Çağ (M.Ö 5.500-3.500), tarımdan artı ürün elde edilerek kent devletlerinin ortaya çıkması, ekonomik farklılaşmalar ve çıkar bölgeleri, tapınak ekonomisi, deniz ve akarsu ticareti, madencilik, sulamalı tarım, toplumsal tabakalaşma, mesleki uzmanlaşma vb. etmenlerle uygarlığın doğuşu olarak kabul edilmektedir. Madencilğin ve kent yaşamının başladığı bu dönemden sonra merkezi yönetime bağlı devletler ve hiyerarşik toplum örgütlenmeleri ortaya çıkmıştır (Harari, 2014).

İlkel sermaye birikiminin ortaya çıkacağı elverişli koşulları oluşturması bakımından, 10. ve 15. yüzyıllar arasında özellikle Ortaçağ Avrupası başta olmak üzere, tarihin bir çok evresinde egemen olan feodalizm önemlidir. Sözlük anlamı olarak, “toprak düzenine dayalı olan, köylüleri bir şahsın malı sayan yasal düzen” (TDK, 2020) olarak tanımlanan feodalizm, Ortaçağdaki siyasal, sosyal ve ekonomik yapının adı ve toprak üstündeki egemenliğin parçalandığı yönetim ve üretim düzeni olarak da ifade edilmektedir (Göze, 2017). Feodal toplum yapısı temelde iki sınıftan meydana gelmektedir: (1) Toprak mülkiyetini elinde tutan ve siyasi gücü ellerinde bulunduran feodal beyler (toprak sahipleri); (2) Feodal beylere ve toprağa bağımlı olan serfler ve serbest köylüler.

Büyük topraklara sahip olan feodal beyler, onlara bağlı olan küçük toprak sahipleri ve serflerin güvenliğini sağlamak gerekmesiyle, siyasal ve idari yetkilere sahip olmuştur. Serfler, yaşadığı toprağa bağlı ve onunla birlikte alınıp satılabilen; haftanın belirli günleri kendi geçimlerini sağlamak için verilen toprağını işlerken, geriye kalan kısmında toprak beyinin tarlasında angarya olarak çalıştırılan kişilerdir. Feodal bey tarafından emeği kullanılan köylü, gerekli artık ürünü zaman ve yer olarak üretmiştir. Serfler tarımsal üretimde kullandıkları ürünleri ve ihtiyaç olan zanaat eşyalarını kendileri üretmiştir. Serbest köylülere bakıldığında ise, senyörlere karşı değişmeyen, sabit ve serflere göre az sayıda görevleri olduğu görülmektedir. Serbest köylüler Feodal beylerden toprak kiralama hakkına sahip olmuş ve kiralarını elde ettikleri ürünün bir kısmıyla (artık ürün) ya da parayla (artık ürünün eşdeğeri) ödemiştir (Huberman, 1936).

Köylüler tarımsal ürünün haricinde çeşitli zanaat dallarıyla da uğraşmışlardır. Zaman içerisinde tarım teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte zanaat faaliyetleri ile ilgilenecek daha çok vakitleri olmuş ve ellerindeki fazla zanaat ürünlerini feodal beyin izni ile kırsal yerleşimlerde kurulan pazarlarda satmaya başlamıştır. 11. yüzyılda başlayan Haçlı Seferleriyle birlikte ticaret büyük oranda hızlanmış ve kırsal alanlardan kasabalara göç artmıştır. Zanaatla uğraşan serflerin bazıları kaçarak ya da beylerine ödeme yaparak köylerden kasabalara (bourg) göç etmiştir. Hızla artan nüfus ile birlikte kasabalar büyümüş ve sur dışında kentler (faubourg) oluşmaya başlamıştır ve bu yeni mahallelerde oturanlar yeni bir sosyal sınıf olan burjuva sınıfını oluşturmuştur (Kerov ve diğ., 1986).

Sonraki yüzyıllarda coğrafi keşiflerin yapılmasıyla feodalizmin politik ve ekonomik temelleri zayıflamaya başlamış; sanayi toplumuna geçilmesi ile birlikte feodal üretim ilişkisi sona ermiştir (Güran, 2017). 15. yüzyıldan 16. yüzyıla geçerken toplumda hâkim olan feodal geleneksel ilişkiler yıkılmış; büyük toprak sahipleri topraklarını çitle çevirerek (çitleme hareketleri) ve bu durum, özel mülkiyetin ortaya çıkmasına ve İngiltere kırsalında ilkel birikim eliyle kapitalizmin doğuşuna yol açmıştır (Marx, 1867; Hoell, 1974; Köymen, 2008). Harvey (2004) bu durumu mülksüzleştirerek birikim olarak ifade etmektedir. Böylece emek işçisinin elinden üretim araçlarının alınması ve ücretli işçiye dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Tarımsal nüfusun büyük kısmının mülksüzleştirilmesi ile sanayinin ihtiyaç duyduğu ucuz işgücü ortaya çıkmıştır (Marx, 1867; Harvey, 2004).

Sanayi devrimi, modernleşme, liberalleşme süreçleri, kapitalizm, krizler ve dünya savaşları ardından Avrupa ülkelerinde başlayan sosyal devlet uygulaması, 1970’li yıllardan sonra yerini neoliberal politikalara bırakmıştır (Çımrın Kökalan, 2009; Duman, 2011). Neoliberal politikalar ile birlikte devlet müdahalesi azalmış, özel sektöre yönelik teşvikler sonucunda çok uluslu şirketler ve küresel sermayenin ortaya çıkmıştır (Bilgin, 2005). Yerel ölçekten, küresel ölçüğe doğru giden bu süreç içerisinde sermaye ve emeğin piyasa koşullarına göre şekillenmesi sonucu, bazı ülkelerin refah düzeyi artarken, bazı ülkelerin refah düzeyi azalmıştır (Bilen ve diğ., 2005).

Küreselleşme ile birlikte tohumların şirketler tarafından patentlenerek çitlenmesi, insan sağlığına olumsuz etkiler (ör. tarım ilaçları, GDO), kitlesel monokültür üretimin artması, bu süreci destekleyen yasalar sonucunda zaman içerisinde ürün çeşitliliği azalmaya başlamıştır (Shiva, 2007). Bu durum sonucunda dünyada gıda güvenliği ve gıda egemenliği kavramları ve alternatif gıda ağları, ekolojik pazarlar gibi sürdürülebilir üretim araçları ortaya çıkmıştır (Karakaya,

2018). Buna ek olarak, pandeminin sonrası dönemde büyük şehirlerde oluşan sosyal izolasyon ihtiyacı ve açık ve yeşil alan yetersizliğinin, metropollerden kent çeperlerine ve kırsal alanlara doğru kitlesel göçleri tetikleyebileceği tartışılmaktadır (Maxwell, 2020). Tarihsel süreçte kırsal alanların dönüşümü Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Tarihsel süreçte kırsal alanlar.

Dönem	Mülkiyet	Üretici	Toprak Düzeni	Paradigma Kaymaları
M.Ö. 10.000 - Ortaçağ	Müşterek, merkezi yönetim	Köylüler	Müşterek üretim	Neolitik Devrim, devletler, hiyerarşik toplum örgütlenmeleri
10.-15. yy.	Merkezi yönetim, yerel yönetim (feodal bey)	Serbest köylüler, serfler	Feodal düzen	Feodalizm, tarım teknolojileri, para kullanımı, coğrafi keşifler
16.-19. yy.	Merkezi yönetim, yerel yönetim (feodal bey), özel mülkiyet	Köylüler, şirketler	Feodal düzen, sınıfsal ayrışma, köylünün mülksüzleşerek emekçi haline gelmesi	Feodalizm, Aydınlanma çağı, kapitalizm, kırdan kente göç
20. yy. sonrası	Devlet ve özel mülkiyet	Şirketler, küçük üreticiler	Köylünün mülksüzleşerek emekçi haline gelmesi, toprakların belirli bir kesimin elinde toplanması	Kapitalizm, modernizm, liberalizm, postmodernizm, neoliberalizm, küreselleşme, teknolojik gelişmeler (akıllı tarım uygulamaları vb.), kırdan kente göç, kentten kıra tersine göç

1.2. Türkiye’de Kırsal Alanların Dönüşümü

Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporuna göre (2000) kırsal alanlar, “ekonomik, toplumsal süreçlerin ağır işlediği, geleneksel yaşamın tarzının sürüldüğü, geleneklerin günlük hayatı etkilediği, yüz yüze ilişkilerin kurulduğu, teknolojik gelişmelerin geç yansıdığı mekânlar” olarak tanımlanmıştır (DPT, 2000). Tekeli’ye göre (2016), kırsal alanı kentsel alan tanımlamaktadır. Kentsel alana göre farklı bakış açılarının ve ekonomik faaliyetlerin yer aldığı kırsal alan, kent dışındaki alanlar olarak tanımlanmıştır. Kırsal alan yıllar içerisinde tanımsal ve yapısal olarak farklılaşarak belli süreçlerden geçmiştir (Tekeli, 2016).

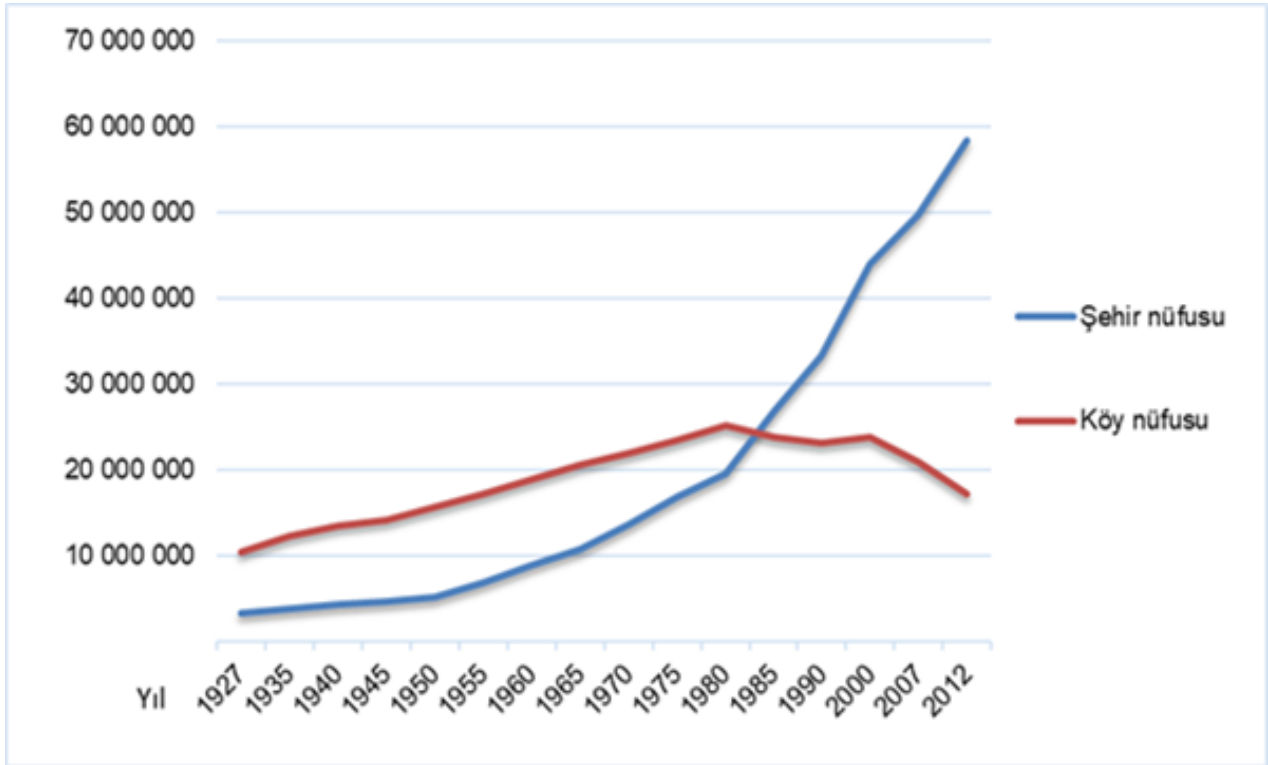
Cumhuriyet öncesi Türkiye kırsalına bakıldığında, yönetici ve reaya olmak üzere iki temel sınıf görülmektedir. Reaya ürün yetiştirmek ve ticaret yapmakla yükümlüken, yöneticiler askeri işler ve vergi toplamaktan sorumlu olmuştur. Toprakların büyük bölümü devlete ait olduğu için topraklar da miri toprak rejimiyle düzenlenmiştir (Aksoy, 1971). Osmanlı Devleti’nin önemli gelir kaynaklarından birini köylüden aldığı vergi oluşturmuştur (Keyder ve Tabak, 1998). Aşar vergisi, küçükbaş hayvan vergisi gibi vergiler köylüden alınmıştır (Çataloluk, 2015). Avrupa’da yaşanan coğrafi keşifler ve Osmanlı’nın iç siyasi sorunları, para biriminin değer kaybetmesi vb. sonucu köylüden alınan vergiler artırılmasıyla, 1550’li yıllardan itibaren tımar sistemi aksamış ve iltizam usulüne geçilmiştir. İltizam sisteminde vergi toplama ve sancak idaresi mültezimlere (kesenekçi) verilmiştir. Mültezimler halktan topladıkları vergiyi devlete yıllık olarak ödemiştir (Akdağ, 1995).

Ancak, devletin zaman içerisinde denetiminin azalmasıyla birlikte mültezimler köylüye baskı uygulayarak daha fazla vergi toplamaya çalışmıştır. Bu dönemde kırsal alanlarda devlet denetiminin azalması sonucu kırsal alandan kentsel alana doğru bir göç yaşanmıştır. Kırsal alanda yaşanan sıkıntılar sonucunda başlayan Celali İsyanları feodal düzenin oluşmasında etken olmuştur (Aktan, 1991; İnalçık, 2000; 2004). 1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunnamesi ile çiftliklerin özel mülk olduğu ilk kez kabul edilmiştir (Keyder ve Tabak, 1998). 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı girilmesiyle beraber, savaş sonrasında nüfus ciddi ölçüde azalmış ve tarımsal üretimin ihtiyaç duyduğu kişi sayının karşılanamaması ile tarımsal üretimde düşüş yaşanmıştır (Özel, 2002). Birinci Dünya Savaşı yenilgisi ardından Osmanlı İmparatorluğu çökmüş ve 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti ilan edilmiştir (Tokgöz, 2018). Nüfusun büyük bir

kısımının köyde yaşaması göz önüne alınarak 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi yapılmıştır. Kongrede köylerde ilkokulların açılmasına ve öğrencilere buna ek olarak tarımsal üretim konusunda eğitim verilmesine karar verilmiştir (Güneşer Bozdağ, 2018). Kongre ardından çıkarılan 442 sayılı Köy Kanunu (1924) ile köyler, “tüzel kişiliği olan yönetim birimleri” olarak kabul edilmiştir (Köy Kanunu, 1924).

1934 yılında çıkarılan 2510 sayılı İskân Kanunu ile toprağı olmayan ya da az topraklı olan köylülere toprak verilmiştir (İskân Kanunu, 1934). Buna ek olarak, 1934 yılında 2644 sayılı Tapu Kanunu çıkarılarak, sahibi olmayan toprakları bayındırlaştırılan kişilere ücretsiz tapu verileceği belirtilmiştir (Tapu Kanunu, 1934). Kırsal alana yönelik çalışmalar devam ederken, 2. Dünya Savaşı başlamış ve tarımsal üretimde düşüş yaşanmıştır (Turan, 2011). Savaş paralelinde ithalatın azalması, sanayi alanında gelişmelere neden olmuştur (Yerasimos, 1976). Bu dönem kırsalda ağa ve toprak sahiplerinin gücünü azaltmak için de 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu (1945) çıkarılmıştır (Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, 1945).

Savaş ardından tüm dünyada demokratikleşme sürecinin başlaması ve Türkiye'nin 1948 yılında Marshall Planına katılmasıyla birlikte tarımsal üretimde sulama sistemleri geliştirilmiş ve tarımda makineleşme başlamıştır. Bunun sonucunda kırsal alanda artı işgücü meydana gelmiş, kırdan kente büyük bir göç hareketi yaşanmış ve büyük kentlerde gecekondular oluşmaya başlamıştır (Köymen, 1999; Tören, 2007; Demirkıran, 2008). 1927-2012 yılları arası Türkiye'de kırsal ve kentsel nüfus değişimi Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1.1927-2012 yılları arasında Türkiye’de kentsel ve kırsal nüfus değişimi (TÜİK, 1927-2012 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

1980’li yıllarda IMF ve Dünya Bankası ekonomiye neoliberal bir yapı kazandırmak amacıyla çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda Türkiye’nin liberal ekonomik sisteme geçmesi gerekmiştir ve köylü, küçük meta üreticisine dönüşmeye başlamıştır (Duran, 2008; Güresinli, 2015; Atlı ve diğ., 1994; Özdemir, 1991). 1990’lı yıllara gelindiğinde AB tarım politikalarına uyum sağlamak için tarım reform projesi uygulanmaya başlamıştır (Keyder ve Yenal, 2015). Bu süreçte tarıma yönelik kurulan devlet işletmelerinin özelleştirilmiştir (Abay ve diğ., 2005).

Küreselleşme ile birlikte kırsal alanların nüfus kaybı yaşamaya devam etmesinde kırsal alanların itici (ör. tarım toprağı yetersizliği, düşük gelir, işsizlik) ve kentsel alanların çekici (ör. istihdam fırsatı, ekonomik refah seviyesi, kentsel

hizmetler) unsurlarının önemli bir payı olduğu görülmektedir (Çelik, 2006a). 1980 sonrası kırsal alanda yoksulluk sorunu artmıştır. 2000 yılında Türkiye’de kent yoksulluk oranı %21,95 iken kırsal alanda %36,69; 2008 yılında ise kentte yoksulluk oranı %9,38 iken kırsal alanda halen %34,62’dir (Çelik, 2016).

Türkiye’de kırsal alanları etkileyen birçok yasal düzenleme bulunmaktadır; ancak bunların en önemlileri arasında, köyü bir tüzel kişilik olarak kabul eden 442 sayılı “Köy Kanunu” (1924); Büyükşehir sınırlarını genişletip köylerin tüzel haklarını ortadan kaldıran 5216 sayılı “Pergel Yasası” (2004); ve Büyükşehirlerdeki il özel idareleri kapatarak, köyleri mahalleye dönüştüren 6360 sayılı “Büyükşehir Kanunu” (2012) sayılabilir (Köy Kanunu,1924: Pergel Yasası,2012: Büyükşehir Kanunu,2012). Türkiye’de kırsal alanların dönüşümü Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de kırsal alanların dönüşümü.

Dönem	Mülkiyet	Üretici	Toprak Düzeni	Paradigma Kaymaları
13.-19. yy.	Miri arazi (Merkezi yönetim)	Köylüler	Tımar düzeni	Tarım teknolojileri, coğrafi keşifler
1923-1943	Merkezi yönetim, yerel yönetim, özel mülkiyet	Köylüler	Ağalık düzeni, özel	Savaş sonrası, nüfusta azalma, kriz, çiftçiyi topraklandırma çalışmaları
1945-1980	Merkezi yönetim, yerel yönetim, özel mülkiyet	Köylüler	Ağalık düzeni, özel, sınıfsal ayrışma, köylünün mülksüzleşerek emekçi haline gelmesi, küçük ve çok parçalı toprak	Kapitalizm, tarımda modernizasyon, liberalizm, kırdan kente göç
1980 sonrası	Merkezi yönetim, yerel yönetim, özel mülkiyet	Şirketler, köylüler, kentlerden gelenler	Ağalık düzeni (bazı bölgelerde), özel, sınıfsal ayrışma, köylünün mülksüzleşerek emekçi haline gelmesi, büyük tarım şirketleri, arsa toplulaştırma	Neoliberalizm, Küreselleşme, yerli/yabancı tohum çatışması, ithal ikame ürün, GDO, gıda güvenliği, gıda egemenliği tartışmaları, kırdan kente göç, kentten kıra tersine göç

1.3. Kırsal Dönüşüm

Kırsal dönüşüm kavramı, kırsal alanda yaşam standartlarının iyileştirilmesi, eğitim, sağlık ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla politikaların geliştirilmesi, kırsal üreticilerin piyasaya erişimi ve üretim zincirine katılımını kolaylaştırmak amacıyla güvenli bir sistem planlaması gibi birçok alanda gelişmeyi sağlayarak kırsal yaşam standardının iyileştirilmesini hedeflemektedir (Boto ve Fotabong, 2012). Önal (2006), kırsal dönüşümün, kapitalizme geçişle birlikte sanayinin hızlı gelişiminin neden olduğu kır-kent eşitsizliğini ortadan kaldırmak amacıyla yapılan düzenlemeler olduğunun ve kırsal dönüşümün, kırsal alanların geliştirilmesi amacıyla yapılması gerektiğinin altını çizmektedir. Kırsal dönüşüm kavramının temelinde kapitalleşme süreci sonunda ortaya çıkan kır-kent eşitsizliği bulunmaktadır.

Kapitalist ilişkiler, erken kapitalleşen ülkelerde (ör. İngiltere), kırsal alandaki üretimi de kapsayacak şekilde; geç kapitalleşen ülkelerde ise (ör. gelişmekte olan ülkeler) kentlerde başlayıp sonradan kırsal alanlarda görülmeye başlamıştır. Kırsal alanda kapitalist ilişkilerin gelişimi bazı ülkelerde yavaş ilerlerken bazı ülkelerde hiç gelişmemiş, feodal ilişkiler sürdürülmüştür (Önal, 2006).

2. Dünya Savaşının ardından, Türkiye’de kapitalleşme süreci hızlanmıştır. Kapitalizmin kırsal alanlara yayılması kırsal alanlardaki üretim ve yaşam ilişkilerinin değişmesine neden olmuştur. Önceden hane ve birtakım ihtiyaçlarını karşılamak adına yapılan tarımsal üretim yerine pazar için üretim yapılmaya başlanmıştır. Emek yoğun üretimin yerini

modern üretim araçları almıştır. Kullanımda olmayan topraklar kullanıma açılmış ve toprak açma sınırına ulaşıldığı için toprak bir meta yerine konularak alınıp satılmaya başlanmıştır. Tarımsal faaliyetin ticarileşmesiyle, modern girdileri kullanılmaya başlanmış zamanla köy-içi ve köy-dışı ilişkiler gelişmiştir. Büyük topraklı kapitalist çiftçi, ticaret yapan orta topraklı çiftçi, küçük toprak sahibi ve toprağı olmayan ücretli işçi sınıfları ortaya çıkmıştır. Zamanla yaşanan nüfus artışıyla mevcut topraklar parçalanmaya başlamış, zaman içerisinde toprakların giderek küçülmesi sonucu toprak toplulaştırması ve kutuplaşması durumları ortaya çıkmıştır. Bu süreç içerisinde toprağını kaybeden (mülksüzleşen) köylüler, kentlere göç etmeye başlamıştır. Köylerde yaşanan bu dönüşümler köylerin kentlere olan mesafelerine göre farklılaşmıştır (Akşit, 1988).

Kırsal dönüşüm kavramı ampirik ve kuramsal çalışmalarda 1950’li yıllardan itibaren kullanılmaya başlamıştır. Kırsal dönüşüm üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, çoğunlukla emek ve toprak mülkiyeti açısından ağırlıklı kesim olan küçük köylülüğün dönüşümü üzerine çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Yıldırım, 2014). Türkiye’de “kırsal dönüşüm” anahtar kelimesiyle yapılan tez çalışmaları incelendiğinde kavramın ilk olarak 1998 yılında kullanılmaya başlandığı ve 2020 yılı dahil olmak üzere toplamda **18** çalışma yapıldığı tespit edilmiştir (Ulusal Tez Merkezi, 2020). Yapılan çalışmalarda, sıklıkla “mülksüzleştirme”, “kırsal emek” ve “mevsimlik işçilik” ile alakalı konular çalışılmıştır. Şehir ve Bölge Planlama anabilim dalında ise “kırsal dönüşüm” kavramıyla ilişkili olarak ilki 2013 yılında yapılmış olmak üzere, **3** çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalar, “kentsel saçaklanmanın önlenmesi amacıyla kırsal dönüşüm politikalarının geliştirilmesi”, “kırsal alanlarda kültür-sanatın rolü” ve “kırsal alanlar içine metropoliten kentsel saçaklanmanın önlenmesi” konularına odaklanmıştır (Polat, 2000; Yeşilyurt Alkan, 2016; Çakıroğlu, 2018).

Kıray (1964) çalışmasında, Ereğli’deki kasaba ve çevresindeki köyleri inceleyerek, köylülerin piyasa için çilek üretimi yapmasıyla, kasabadaki tüccar ile küçük üreticilerin geçiş halindeki ilişkileri göstermiştir. Kıray ve Hinderik (1970) 1964-1965 yılları arasında Çukurova köylerinde traktörlerin kullanılmaya başlanmasıyla kapitalist çiftliklerin ortaya çıkması sonrasında, ortakçıların kentlere göç etmesi, köyde kalanların ücretli tarım işçisi haline gelmesi ve kapitalist ağının ortaya çıkması gibi toplumsal farklılaşmaları incelemiştir. Akşit (1967), Antalya’da yer alan Ilıca ve Gündoğdu köylerinde kırsal dönüşüm süreçlerini araştırmıştır. Gündoğdu köyünde aşiret reisi siyasi, hukuki yollarla el koyduğu topraklar üretim yapmaya başlamış, üretimde kullandığı teknolojik aletler ve çalıştırdığı ücretli işçiler ile kapitalist çiftçi haline gelirken, köylüler tasfiye edilmemiş kuru topraklarda eski yöntemler ile çalışarak ortakçı haline gelmiştir. Ilıca köyünde ise bakkallar sermaye biriktirerek traktör satın almış ve meraları tarım toprağına dönüştürme yoluyla çitleyerek, tarımsal üretimden gelişen sermayeleri ile kapitalist işletmelere dönüştürmüştür. Köyde tarımsal sermayenin artışıyla birlikte zaman içerisinde köylüler arasında ekonomik ve sınıfsal farklılıkların ortaya çıktığı görülmüştür (Akşit, 1988).

Bugün Türkiye kırsalında gözlenen dönüşüme sebep olan dinamikler, köylerde genç nüfusun azalması, yaşlanma, kırdan kente göç ve buna paralel olarak tarımsal işgücünde azalma, kırsal alanların tarımsal amaçlar dışında başka kullanımlarla çitlenmesi eğilimi ve kentten kıra tersine göç ile tetiklenen *kırsal soylulaştırma* olarak özetlenebilir. Bir süredir devam eden kentten kıra tersine göç olgusunun, pandemi sonrası dönemde büyük kentlerdeki yaşam şartları ve izolasyon ihtiyacı sebebiyle, kent merkezlerinden kent çeperlerine ya da kırsal alanlara doğru yeni bir desantralizasyona sebep olabileceği öngörülmektedir (Hazar Kalonya ve diğ., 2020). Bu bağlamda, Lefebvre’in (1970) “kent hakkı” vizyonu, kentte ve “kentten ötesi” olarak tariflediği kırsalda yaşanan liberal-demokratik-kapitalist sosyal, politik ve ekonomik ilişkilerin radikal bir yeniden yapılanması olarak, kırsal dönüşüm olgusu kapsamında değerlendirilebilir. Bu sayede, kırsal dönüşüm sürecinde kırsal soylulaştırma ile yerelin özgün değerlerinin kaybedilmemesi sağlanabilir. Özellikle 6360 sayılı Büyükşehir Kanunu ardından kır-kent ayrımının gittikçe belirsizleştiği büyükşehirlerde, kırsal dönüşüm kavramına dair çalışmaların artırılması gerektiği görülmektedir.

Dönüşüm baskısına maruz kalan kırsal nitelikli alanların başında kır-kent çeperleri gelmektedir. Kır-kent çeperi, “*kırsal ve kentsel bölgeler arasında konumlanan, kentsel yapılaşmış alanın kenarında bulunan, karma ve bazen birbirine karışan/çatışan çeper kullanımlarının bulunduğu dinamik bir geçiş bölgesi*” olarak tanımlanabilir. Kır-kent çeperi içerisinde sıklıkla daha geniş alana ihtiyaç duyan tarım alanları, orman alanları, küçük çiftlikler, altyapı tesisleri, bölge hastaneleri, endüstri alanları, depolar, futbol stadyumları, havaalanları, kampüsler benzeri kullanımlar yer seçmektedir. Kır-kent çeperi, tarihsel gelişim, biyoçeşitlilik, üretim, rekreasyon ve kimlik ve estetik peyzaj açısından çok çeşitli, dinamik, çok fonksiyonlu bir bölgedir. Kır-kent çeperinin planlama süreçlerinde göz ardı edilmesi, bu bölgedeki tarımsal kullanımları sıklıkla kentleşme baskısı altında bırakmaktadır. Kır-kent çeperinde bulunan tarım ve mera alanları, yanlış uygulamalar ve imara açılma durumunda gözden çıkarılmaları sebebiyle verimliliğini kaybetmektedir (Gallent ve diğ., 2006).

Kır-kent çeperleri *doğa odaklı bir kentleşme modeli* uygulamak için uygun alanlardır. Kent ve kır arasındaki düşük yoğunluklu ve alternatif kullanımlar, açık ve yeşil alanlar bir yeşil kuşak oluşturarak kır ve kent arasında bir tampon bölge oluşturabilir. Yeşil kuşaklar ulaşım bağlantıları, alternatif kamusal, rekreatif ve tarımsal kullanımlar ile daha düşük yoğunluklu, alternatif bir kentsel odak oluşturabilir. Büyük potansiyeller barındıran kır-kent çeperi, bir geçiş bölgesi olarak hem kentsel hem de kırsal nüfusun sosyo-mekânsal bütünleşme bölgesi olabilir. Bu sayede kır ve kent özgünlüğünü kaybetmeden ve biri ötekini yok etmeden bir bütün halinde işleyebilir. Kır-kent çeperi doğru planlama politikalarıyla, kentin kır üzerindeki olumsuz etkisini hafifletme potansiyeline sahiptir (Hazar, 2017). Çalışmanın saha alanı olarak seçilen Ödemiş ilçesi, İzmir'in kır-kent çeperinde bulunması bakımından potansiyel bir geçiş bölgesidir.

1.4. Kırsal Planlama

Kırsal planlama, "*Kırsal alanların, doğal potansiyeli ile toplumsal gereksinimleri arasında denge sağlamaya yönelik, kırsal alanın ekonomik, sosyal, siyasal ve örgütsel bütün yönlerini kapsayacak katılımcı bir görüşle ele alınması gereken, kır-kent dengesini, kırsal alanların dışa açılmalarını ve kırsal alanların kalkınmasını sağlayan bir çalışma alanı ve planlama türü*" olarak tarif edilebilir (Çelik, 2006b). TDK (2020)'ye göre "*Üretim etkinlikleri tarıma dayalı olan kırsal nüfusun yaşadığı ve çalıştığı alan*" olarak tanımlanan kırsal alanların planlanması ya da kıra yönelik planlama, mekânsal planlama sistemi içerisinde kendisine çok az yer edinebilmiştir (Çörek Öztaş ve Karaaslan, 2017).

Son yıllarda planlama yazınında kent ve kır arasındaki kesin sınırlardan söz etmenin artık mümkün olmadığı sıklıkla dile getirilmektedir. Tekeli (2004), küreselleşmeyi yeni bir sosyo-mekânsal süreç olarak tariflediği *kent-bölgeler* kavramında, iç içe geçmiş ekonomik aktiviteler ve yeni coğrafî, ülke aşırı sınırlardan bahsetmekte ve kırdan kente göçün sebeplerinin ortadan kaldırılması ve yaşam kalitesinin artırılması öncelikli çözülmesi gereken bir sorun alanları belirlemektedir: heterojen, kozmopolit ve yüksek gelir eşitsizliği bulunan kent bölgelerde çarpık kentleşmenin kontrol edilmesi (Tekeli, 2004). Türkiye'de "kırsal planlama" anahtar kelimesiyle yapılan tez çalışmaları incelendiğinde kavramın ilk olarak 1992 yılında kullanılmaya başlandığı ve 15 çalışma Şehir ve Bölge Planlama anabilim dalında olmak üzere toplamda 33 çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda, sıklıkla "kırsal planlama sorunları", "kırsal planlama politikalarının geliştirilmesi" ve "köy tasarım rehberleri" konularına odaklanmıştır (Ulusal Tez Merkezi, 2020).

Türkiye'de kırsal alanlarında son yıllarda önemli değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimlerin yaşanmasında etken başlıca sebepler; (1) AB uyum süreci, (2) kırsal kalkınmada yatay, iş birliğine dayalı yaklaşım ihtiyacı; (3) yanlış/eksik tarım politikaları; (4) çevre/doğa boyutunun ciddi bir tehlike haline gelmiş olması, (5) 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu ve beraberinde getirdiği değişim süreci olarak sıralanabilir. Kanun nedeniyle büyükşehir belediyesi haline getirilen 30 ilde köy tüzel kişilikleri kaldırılarak bu yerleşimler mahalle statüsü kazanmış ve geleneksel olarak "kır" tanımı yapılan alanlar "kentsel alan" olarak kategorilendirilmiştir. Kırsal alan sorunları yeniden getiren bu durum ışığında, kırın planlanması konusunda mevcut planlama mevzuatı ve pratiğinin yetersiz ve muğlak kaldığı görülmüştür (Çörek Öztaş ve Karaaslan, 2017).

6360 Sayılı Kanun ile birlikte, yeniden gündeme gelen kırsal alan ve kırsal alan planlaması konuları ile birlikte kırsal alan planlamasında hangi planlama araçlarının (ör. bölge planları, stratejik planlar, kır tasarım rehberleri) kullanılabilceği planlama yazınında odaklanması gereken bir konudur. Çörek Öztaş ve Karaaslan (2017) çalışmalarında, Türkiye'ye örnek olacak benzer deneyimler yaşamış ülkelerde (Amerika, İngiltere, İspanya ve Fransa) kullanılan kırsal alanlara yönelik yaptıkları karşılaştırmalı analiz ardından, çeşitli *kırsal planlama politika ve kriterleri* önermiştir.

Türkiye'de günümüze kadar kırsal kalkınmanın sağlanması için çeşitli yöntemler denenmiştir. Bu kapsamda, Kırsal Kalkınma Modelleri, Ülkesel Politika ve Belgeler, Kırsal Kalkınma Projeleri (KKP) ve Bölgesel Kalkınma Projeleri (BKP) ortaya konmuştur (Çelik, 2006b). Kırsal alanlara dair yapılan en kapsamlı çalışma, 1940 yılında uygulanmaya başlanan Köy Enstitüleri projesi olmuştur. 1940-1945 yılları arasında 21 Köy Enstitüsü açılmıştır (Tablo 3). İlkokulu bitirmiş öğrenciler sınava tabi tutularak Köy Enstitülerine seçilmiştir. Enstitülerde eğitim süresi beş yıl olmak üzere öğrencilere kültür dersleri, ziraat dersleri ve uygulamaları, teknik dersler ve uygulamaları konusunda eğitim verilmiştir (Yavuz, 2005; Toprak, 2008). 1947 yılında eğitim müfredatında olan değişimlerle birlikte köy enstitülerinde de değişimler başlamıştır. 1950 yılında köy enstitülerine yönelik artan eleştiriler ve karma eğitimin kaldırılmasıyla birlikte 1954 yılında köy enstitüleri ilköğretim okullarına dönüştürülerek fiilen kapatılmıştır (Kocabaş, 2019).

Tablo 3. Köy Enstitülerinin kuruluş tarihleri (Akyüz, 2007 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır).

Köy Enstitülerinin Yıllara Göre Kuruluşu	
	1.İzmir-Kızılçullu 2. Eskişehir-Çifteler 3.Lüleburgaz-Kerpite 4.Kastamonu- Gölköy
1940	5.Malatya-Akçadağ 6.Lâdik-Akpınar 7.Adapazarı-Arifiye 8.Adapazarı-Arifiye 9.Vakfikebir Beşikdüzü 10.Kars-Cılavuzu 11.Bahçe-Düziçi 12. Isparta-Gönen 13.Balıkesir-Savaştape 14.Kayseri-Pazarören
1941	15. Ankara-Hasanoğlan 16.Konya Ereğli-İvriz
1942	17.Yıldızeli-Pamukpınar 18.Erzurum-Pulur
1944	19.Ergani-Dicle 20. Aydın-Ortaklar
1945	21.Van-Erciş

Köy enstitülerinin kısa süre içinde kırsal alanlar için olumlu etkileri olmuştur. Bu süreçte, köylerde yaşayan çocukların eğitime ulaşmasının yanı sıra, kız çocuklarının eğitim alması sağlanarak toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik önemli bir katkıda bulunulmuştur. Enstitüler, buldukları yöreye özgü tarımsal teknik ve uygulamalarla yöre halkının bilinçlenmesine ve tarımsal verimin artmasına yardımcı olmuştur. Köy enstitülerinde eğitim alan öğrenciler buldukları yörenin problemlerine çözüm aramış, buldukları kırsal kalkınma için çalışmalar yapmıştır. Enstitüler köylerin kültürel, ekonomik ve toplumsal gelişime ciddi katkılar sağlamıştır (Şimşek ve Mercanoğlu, 2018; Türen, 2020).

Kırsal alanları kapsayan bir diğer çalışma, beş yıllık kalkınma planlarıdır. Beş yıllık kalkınma planları incelendiğinde kırsal alana yönelik, kavramsal, yasal, plan, proje ve hedeflerin belirlendiği tespit edilmiştir. Planlar mekânsal olarak değerlendirildiğinde, altyapı hizmetlerinin birinci ve dokuzuncu beş yıllık kalkınma planlarına kadar devamlı olarak yer aldığı görülmüştür. Bu bağlamda, kırsal alanda altyapı problemlerinin tam olarak çözümlenemediği anlaşılmıştır. Planlar sosyal açıdan değerlendirildiğinde ise, sosyal altyapının kırsal alanda sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Ekonomik açıdan birinci beş yıllık kalkınma planından, beşinci beş yıllık kalkınma planına kadar tarımsal sektörünün ana ekonomik sektör olduğu görülmüştür. Neoliberalizm ve küreselleşme süreçleriyle birlikte kırsal alanın sadece tarım üretimi üzerinden kalkındırılmayacağı anlaşılmış ve ürün pazarlaması, tarım dışı sektörlerle yönelim gibi ekonomik kazancı arttırmaya yönelik yeni önerilere yer verilmiştir (DPT, 2020).

Bunlara ek olarak, kırsal alana yönelik olarak yapılmış olan *Köykent* ve *Merkezköy* projeleri de önemlidir. Merkezköy projesi yerleşimlere hizmet götürülmesi dışında hedeflerine ulaşamamıştır. Köykent çalışması, Merkezköy çalışmasına ek olarak köylere hizmet götürme ve yönetim dışında yerel örgütlenmeyi de hedeflemiş ve ekonomik kazanç sağlanabilmesi için kooperatifçiliği teşvik etmiştir. Köykent ve Merkezköy çalışmalarında altyapı hizmeti ve kooperatifler dışında istenilen hedeflere ulaşamamıştır (Başibüyük, 2011).

Her iki çalışmaya baktığımızda kırsal alanda yaşayan nüfusun uzun vadede kalkınmasına, gelişmesine yönelik katkı sağlamadığı görülmektedir. Geray (1974), çalışmasında Köy Enstitülerini incelendiğinde, projenin uygulandığı köy ve çevresine eğitim, kültürel, sosyal, ekonomik ve mekânsal olarak katkıda bulunduğu ve kırsal alanda yaşayan insanlara önemli bir örnek teşkil ettiğini tespit etmiştir. Bu bağlamda Köy Enstitüleri, kırsal alanda yaşayan nüfusa yönelik yapılan çalışmalar arasında çok boyutlu olması ve en çok katkıyı sağlaması açısından öne çıkmaktadır. Türkiye’de günümüze kadar kırsal alanlara yönelik gerçekleştirilen projelerin, mekânsal, sosyal ve ekonomik boyutları Tablo 4’te özetlenmiştir.

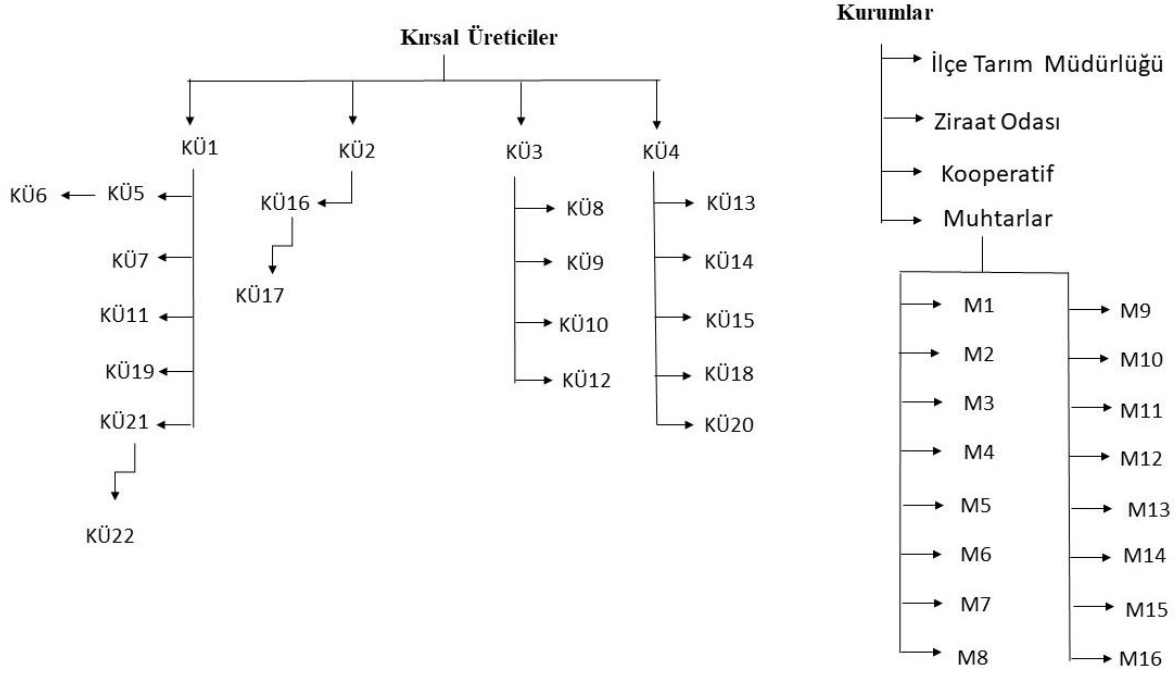
Tablo 4. Kırsal alanlara yönelik gerçekleştirilen projelerin mekânsal, sosyal ve ekonomik boyutları (Köy Enstitüleri Kanunu, 1940; Keleş, 1998; Kırsal Kalkınma Komisyonu, 2004; Çelik, 2006b; ve Geray, 2011 verileri kullanılarak hazırlanmıştır).

Yöntem	Projeler	Mekânsal Boyut	Sosyo-Kültürel Boyut	Ekonomik Boyut
Kırsal Kalkınma Modelleri	Köy Enstitüleri (1940-1954)	Köy altyapısının oluşturulması, köylerde okulların kurulması, enstitülerin ulaşım yollarına yakın kurulması ve mekânsal olarak kampüs ortamı Tarım ve kültür sitelerinin inşa edilmesi, köylerin altyapı eksikliklerinin giderilmesi, iletişim altyapısının sağlanması	Köy aydınının oluşması, köy edebiyatının ortaya çıkması, okur-yazar oranının artması, kültürün zenginleşmesi, kültürel aktivitelerin yapılması, kadın-erkek arasında fırsat eşitliği	Zirai ve teknik konularda köye ve civardaki köylere bilgi sağlayarak üretimin artması ve çeşitlenmesi
	Örnekköy (1963-1965)	Altyapı eksikliklerinin giderilmesi, sağlık ve eğitim alanlarını kurulması	Köye götürülen hizmetten çevre köylerinde faydalanması	Tarım ve hayvancılıkla ilgili sorunları çözerek verimliliğin artırılması
	Toplum kalkınması (1963-1972)	Altyapı hizmetleri	Yerel toplulukların, kendi problemlerinin çözümüne katılım sağlaması toplumun örgütlenmesi	Toprak reformunun sağlanması, topraksız köylülerin, tarımsal üretime katılması, üretimde verimliliğin artırılması
	Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması (1965-1970)	Altyapı hizmetleri	Kırsal alanların kendine yeterli birimler haline gelmesi	Tarımsal gelişmenin sağlanması
Ülkesel Politika ve Belgeler	Merkezköy (1971-1983)	Altyapı hizmetleri	Eğitim ve sağlık alanı kurulması	Tarımsal gelişmenin sağlanması
	Köykent (1978-1980)	Altyapı hizmetleri	Eğitim, sağlık alanı ve kooperatif kurulması	Kırsal nüfusa ekonomik katkı sağlanması
	5 Yıllık Kalkınma Planları (1963-2023)	Altyapı eksikliklerinin giderilmesi, kırsal alanların kalkınması ve sorunlarının çözümüne yönelik projeler yapılması	Kırsal alanlarda sosyal altyapı eksikliğinin giderilmesi	Tarım ve toprak reformları, kırsal alanda tarım dışı faaliyetlerin geliştirilmesi
ÇŞB Projeleri	KODAKAP (Kırsal Alan Planlama Projesi)	Pilot illerden seçilen birer ilçede haritalarının hazırlanması, köy tasarım rehberlerine altlık oluşturulması	Kırsal yerleşmelerde kadınlar, erkekler ve çocuklar ayrı ayrı olmak üzere yerleşime ilişkin yaşanan sorunlar, çözüm önerileri geliştirilmesi	Koruma odaklı kırsal alan planlaması, yerel sürdürülebilir kalkınma

2. Yöntem ve Bulgular

Çalışmada yapılan literatür taraması ardından, saha çalışması, yerinde gözlem, yarı yapılandırılmış mülakat, medya ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakatlar, “kartopu örnekleme yöntemi” ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın birinci aşamasında İlçe Tarım Müdürlüğü (İTM), Ödemiş Ziraat Odası (ZO) ve kooperatif (KO) ile; çalışmanın ikinci aşamasında merkez mahalle muhtarları (M) ile ve çalışmanın üçüncü aşamasında kırsal üreticiler (KÜ) ile olmak üzere toplamda **41** mülakat gerçekleştirilmiştir (Şekil 2; Tablo 5). COVID-19 pandemisinin yüz yüze görüşmeleri engellemesi ve telefon üzerinden bütün kurumlara (ör. kooperatifler) ulaşılamaması

çalışmanın başlıca kısıtını oluşturmuştur. Seçilen saha alanına dair verilerin toplanması ardından, öneri kırsal planlama politika ve kriterleri bir kriter puanlama sistemine uyarlanarak Ödemiş örneği üzerinde uygulanmıştır.

Şekil 2. Kartopu mülakatlar.

Tablo 5. Mülakat sorularının içeriği.

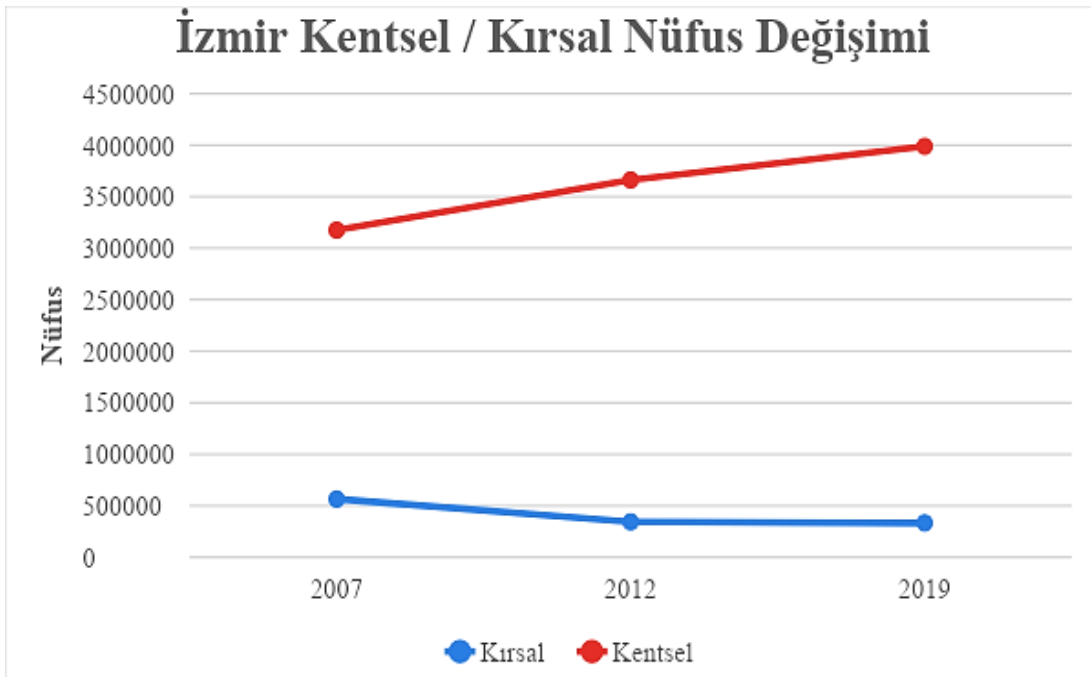
Perspektif	Mülakat Sorularının İçeriği
Mekânsal Perspektif	Teknik altyapı niteliği Yaşanılan yer (kır-kent) Arazi kullanım değişiklikleri Mekânsal istatistik veriler Tarım alanlarının büyüklüğü Kır-kent ilişkisi Mahalle yapısı
Sosyal ve Demografik Perspektif	Sosyal altyapı niteliği Kırdan kente (ilçe merkezine) göç Nüfus, istihdam oranı, yaş, cinsiyet
Kültürel Perspektif	Göçün etkileri Kırsal/kentsel alana aidiyet hissi Mahallenin kültürel yapısı
Ekonomik Perspektif	Yerel halk için tarımın önemi İstihdam alanları Tarımsal üretim girdi maliyetleri Kırsal üreticilere yönelik çalışmalar/teşvikler Kırsal üreticilerin yaptıkları ödemeler Tarımsal üretimde meydana gelen değişiklikler

2.1. Saha Alanı

Ödemiş ilçesi, İzmir ilinin kırsal yerleşim bakımından önemli bir nüfusunu barındırması ve İzmir'in kır-kent çeperinde bulunan, kırsal ve kentsel karakterli bir ilçe olması sebebiyle saha alanı olarak seçilmiştir. Ödemiş ilçe nüfusunun büyük çoğunluğu kırdan kente göçen kesimler tarafından oluşturulmuştur. Bu yüzden, üretim ilişkileri ve yaşam biçimlerinde kırsal karakter ön plandadır. Ege Bölgesi'nin batısında bulunan ve 11 merkez ilçe olmak üzere toplam 30 ilçeye sahip İzmir'in 2019 yılı toplam nüfusu 4.367.251 kişidir (Şekil 3). TÜİK (2020) verilerine bakıldığında, 2007 yılında Türkiye kırsal nüfusu 20.838.397 ve İzmir 564.220 iken, 2012 yılına gelindiğinde Türkiye kırsal nüfusunun 17.178.953, İzmir kırsal nüfusunun ise 343.529 olduğu belirlenmiştir. Türkiye'ye paralel olarak İzmir ilinde de kırsal alanda nüfusunun azaldığı görülmektedir (Şekil 4).

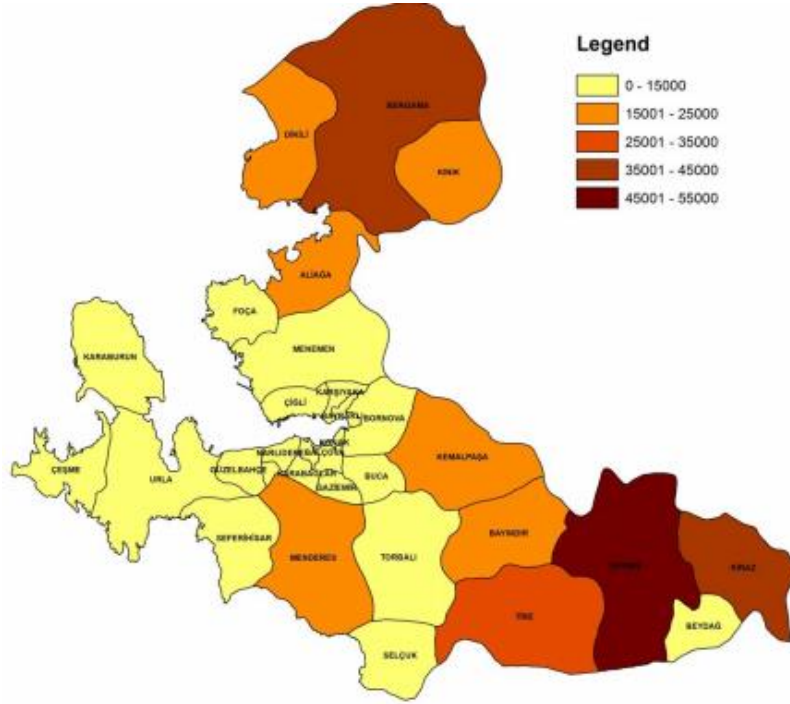

Şekil 3. İzmir İlinin Konumu.

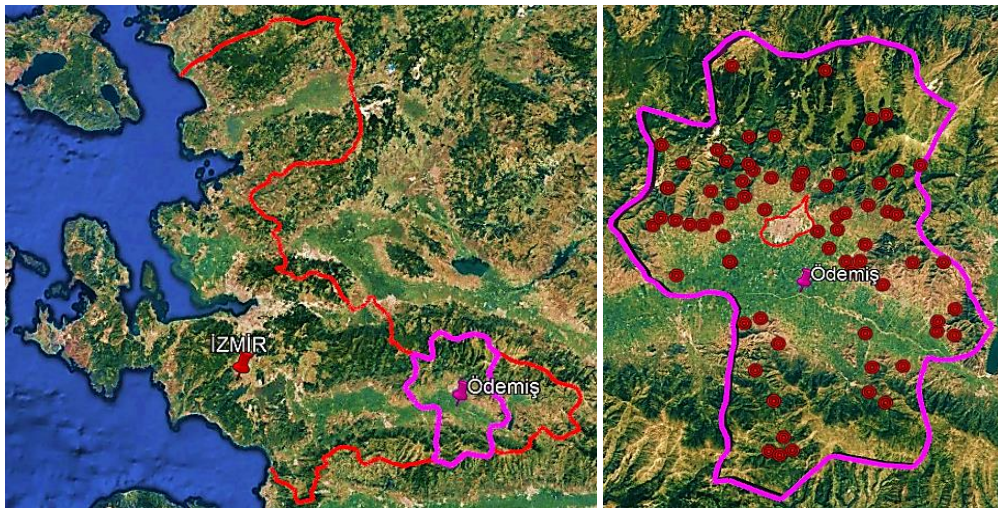
Şekil 4. İzmir Kentsel / Kırsal Nüfus Değişimi (TÜİK, 2020 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

İzmir’de ilçe bazında kırsal ve kentsel yerleşimler arası nüfus hareketliliği incelendiğinde, Karaburun ve Beydağ ilçeleri kentsel ve kırsal nüfus kaybı yaşarken; Ödemiş, Kiraz, Tire, Bayındır, Selçuk, Torbalı, Kınık ve Bergama ilçelerinin kırsal nüfusunun azalırken, kentsel nüfusunun arttığı görülmektedir. İlçelerdeki azalan kırsal nüfusun ilçe merkezlerine ya da kent merkezine göç ettiği belirtilmiştir (İzmir Bölge Planı, 2015).

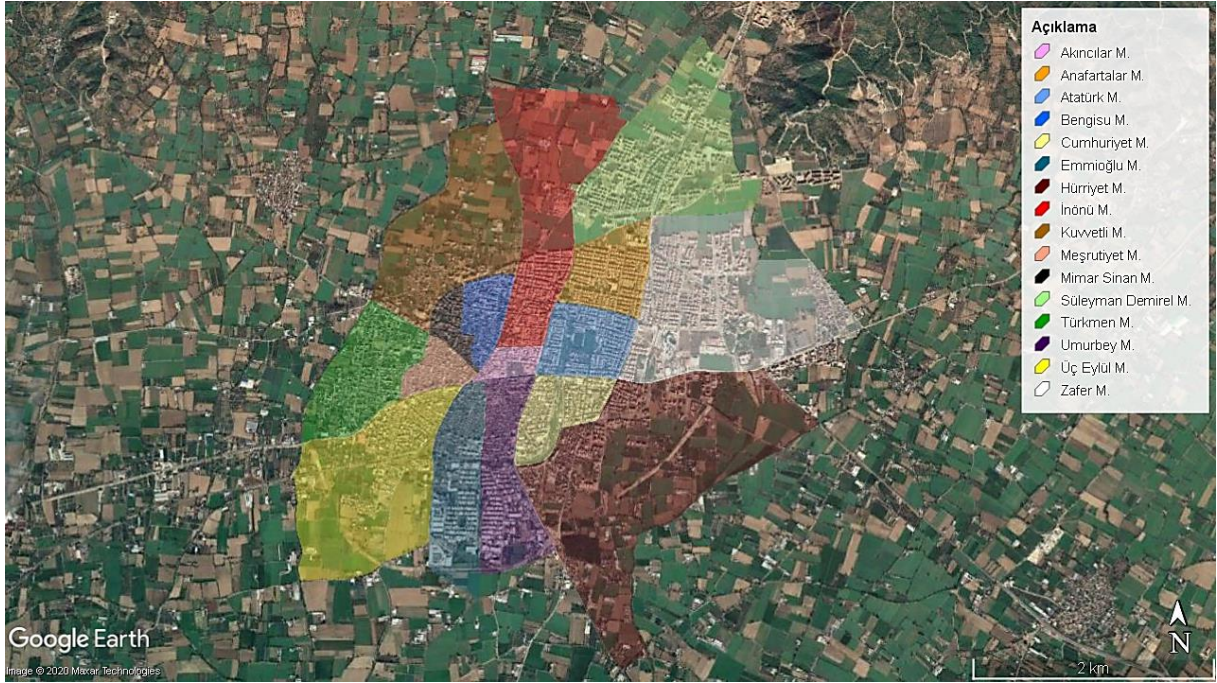

Şekil 5. İzmir ilinde kırsal nüfusun ilçelere göre dağılımı, 2012 (Can Oğuz, 2013).

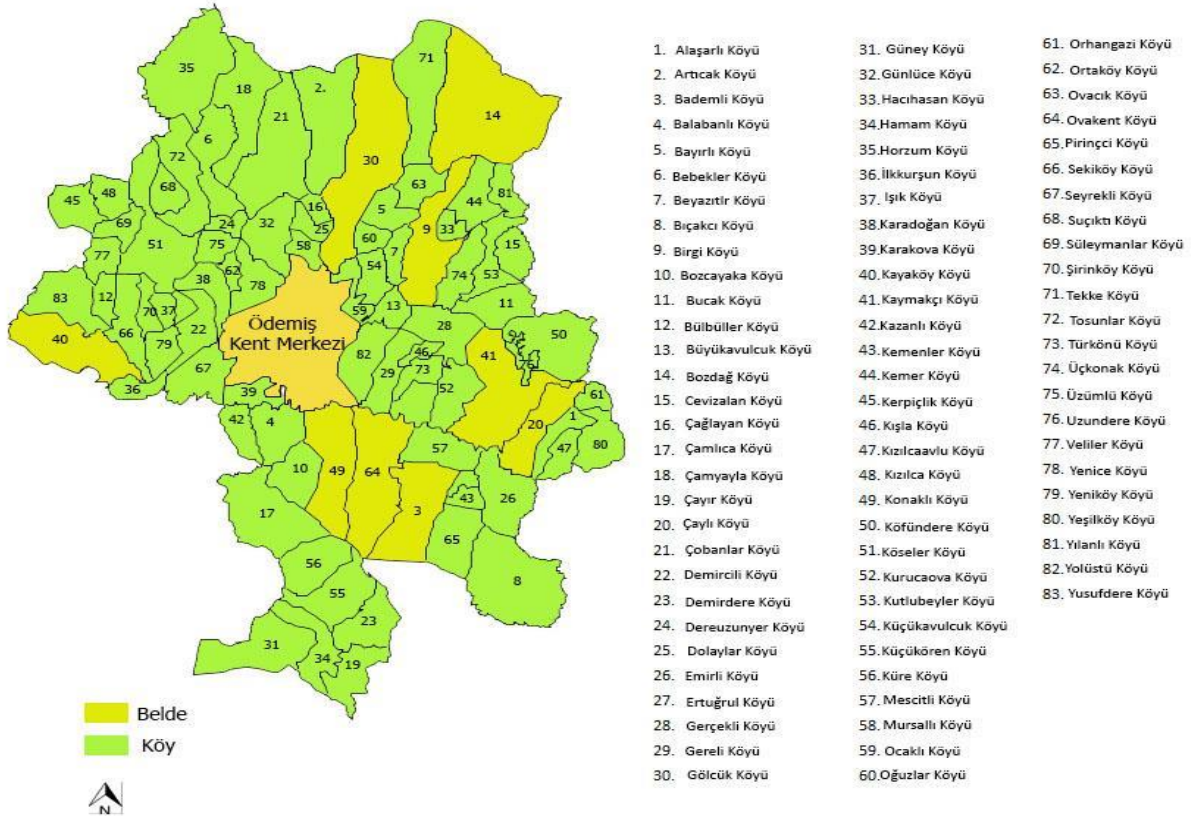
İzmir ilinin güneydoğusunda yer alan Ödemiş ilçesinin İzmir kent merkezine uzaklığı 113 km’dir (Şekil 6-8). Ödemiş ilçesi 2019 yılı nüfusu **132.876** kişidir. Ödemiş ilçesinde **16** merkez mahalle, **9** belde ve **74** köy olmak üzere **99** yerleşim bulunmaktadır. Ödemiş ilçesi **%12,9** oranıyla, İzmir bütününde *en fazla çiftçi sayısına sahip ilçedir* (Şekil 5; Tablo 6). Ancak buna karşın Ödemiş ilçesinin kırsal nüfusu azalırken, kentsel nüfusun artmaktadır. Ödemiş köyleri 2007 yılı nüfusu **57.034**, 2012 yılı nüfusu **53.428** ve 2019 yılı nüfusu **50.102** kişidir (İZKA, 2015; TÜİK, 2020).

Şekil 6. Ödemiş ilçesi konumu (Google Earth, 2020 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

Şekil 7. Ödemiş merkez mahalleleri (Google Earth, 2020 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

Şekil 8. Ödemiş belde ve köyleri (Ödemiş Belediyesi, 2014).

Tablo 6. 2014 yılı İzmir ilçelere göre çiftçi sayıları (İZKA, 2015).

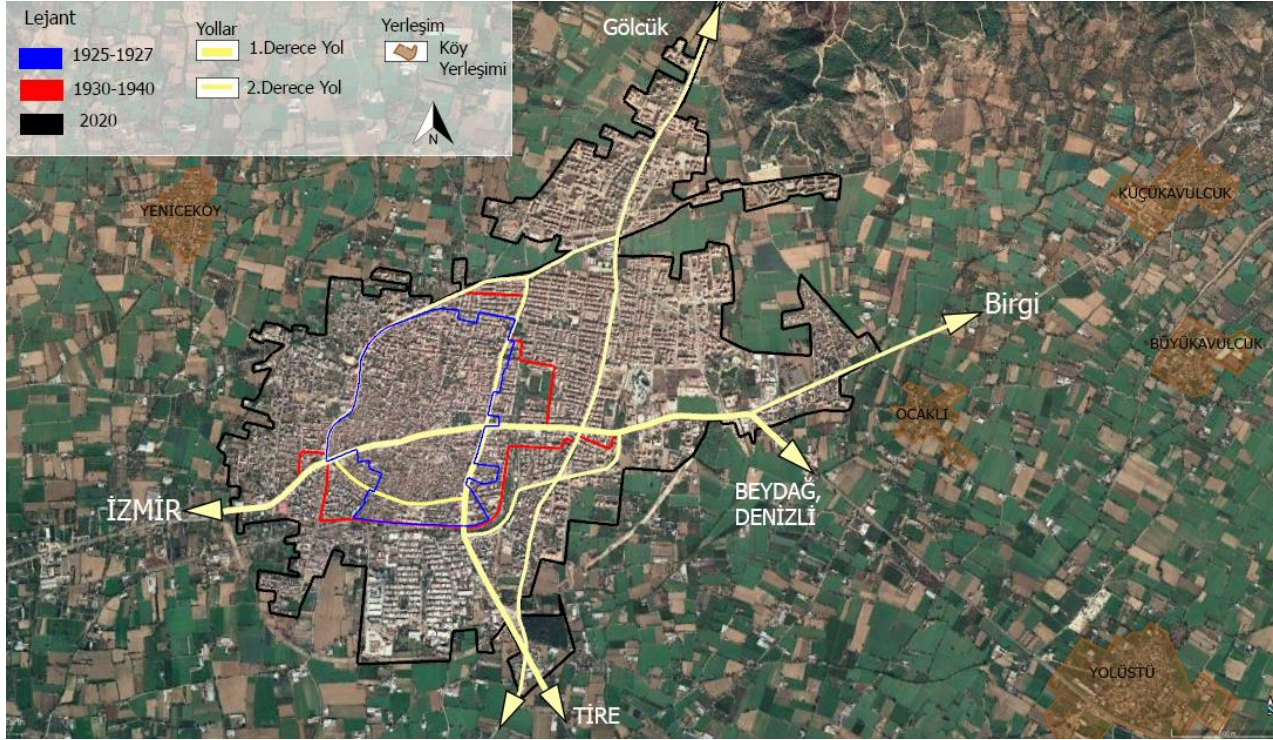
İlçeler	Çiftçi Sayısı	İzmir İlindeki Payı (%)
Bayındır	4.566	9.6
Beydağ	1.277	2.7
Kiraz	4.998	10.5
Menderes	2.249	4.7
Ödemiş	6.110	12.9
Selçuk	1.272	2.7
Tire	5.424	11.4
Torbali	2.941	6.2
Proje Bölgesel Toplamı	28.837	60.8
İzmir	47.420	100

Ödemiş ilçesinin ekonomik yapısı tarım sektörüne dayalı olmak ile birlikte son yıllarda hayvancılık ve tarıma dayalı sanayi sektörlerinin geliştiği görülmektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2016). Ödemiş ilçesi düzeyinde işgücü oranlarına bakıldığında, “Ziraat, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık” sektörü 2000 yılında **%70.42** oranıyla birinci sıradayken; 2023 yılına gelindiğinde yaklaşık %15’lik bir kayıpla yine bu sektörün ilçede birinci sırada olacağı öngörülmektedir (Tablo 7) (İZKA, 2011).

Tablo 7. Ödemiş ilçe düzeyinde sektörel işgücü oranları ve projeksiyonu, 2000-2023 (İZKA, 2011).

Sektörler	Ödemiş, 2000 (%)	Ödemiş, 2023 (%)	İzmir, 2000 (%)	İzmir, 2023 (%)
Ziraat, Avcılık, Ormancılık, Balıkçılık	70,42	55,28	28,54	17,32
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	0,03	0,01	0,15	0,05
İmalat Sanayi	6,87	9,61	20,09	21,70
Elektrik, Gaz ve Su	0,15	0,33	0,34	0,56
İnşaat	2,61	5,22	5,29	8,18
Toptan ve Perakende Ticaret	7,63	11,96	14,54	17,63
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	1,46	2,22	4,39	5,14
Mali Kurumlar	1,26	1,98	4,59	5,59
Toplum Hizmetleri	9,53	13,38	21,94	23,81
Diğer Faaliyetler	0,03	0,00	0,11	0,02

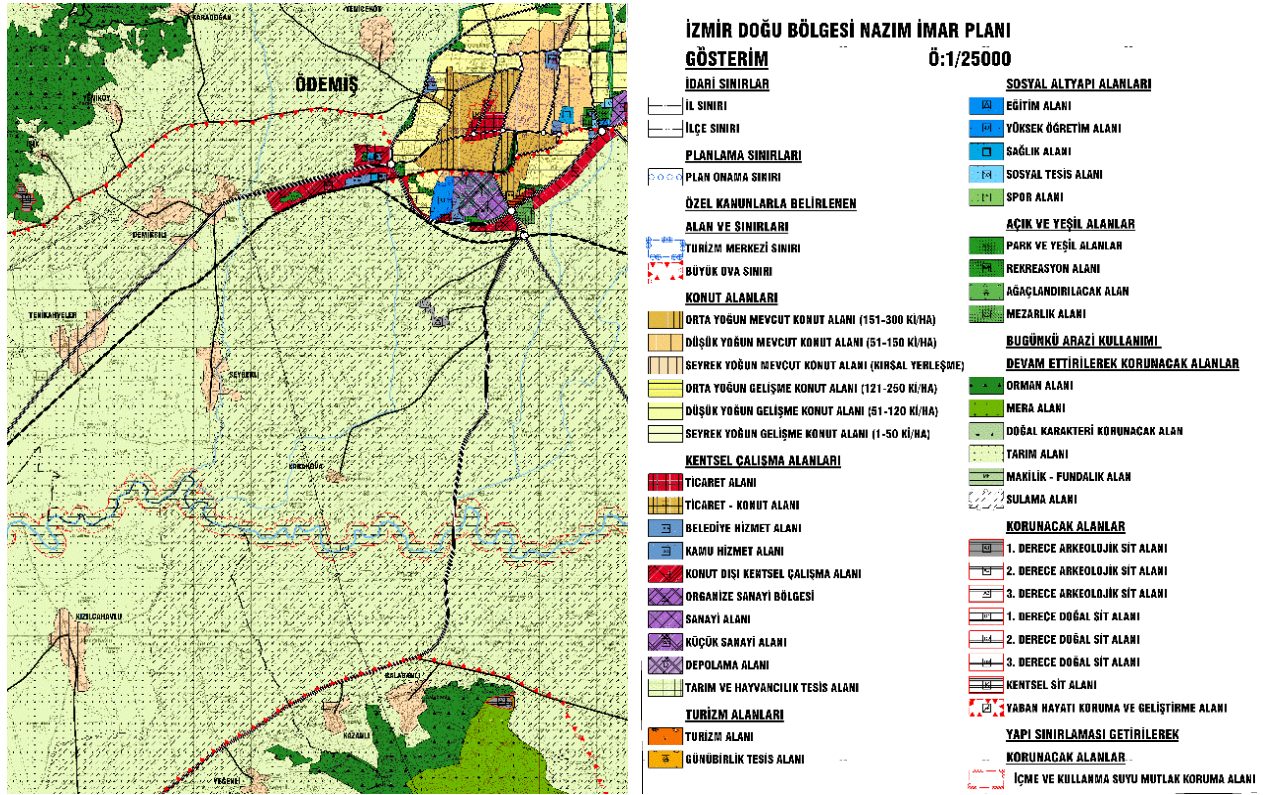
Tülek ve Saner'in (2020) çalışmasına göre, 1960'lı yıllarda "orman amenajman rejiminin" uygulanması sonucunda, orman içerisinde bulunan köylerin (ör. Lübbey) odunculuk faaliyetinden elde ettiği gelirin azalması ve teknik altyapı eksiklikleri (ör. tarımsal sulama imkanları, elektrik) sonucunda köylerden ilçe merkezine ya da diğer belde/köylere göç artmıştır. Bu durumda, Ödemiş ilçesinde kırdan kente yaşanan göçün temel sebeplerinden birinin köylerde teknik altyapı, tarımda sulama vb. eksiklikler olduğu görülmektedir. Ödemiş ilçe merkezi kentsel gelişme lekesi Şekil 9'da gösterilmiştir.

Şekil 9. Ödemiş ilçe merkezi kentsel gelişme lekesi (Google Earth, 2020; Kent Arşivi Müzesi, 2020 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

1/25.000 İzmir Doğu Bölgesi Nazım Planı incelendiğinde, Ödemiş ilçe merkezi çevresinin tarım alanlarıyla çevrili olduğu görülmektedir. İlçe, "seyrek yoğun konut gelişme alanı" (1-50 kişi/ha.) ve "konut dışı kentsel çalışma alanları" olarak tarım alanlarına doğru gelişmektedir (Şekil 10). Ödemiş'te tarım alanları 2000-2017 yılları arasında 375,310 dekadardan 336,215 dekadara; çayır ve mera alanlarının ise 262,000 dekadardan, 15,000 dekadara düştüğü görülmektedir (İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2018). Bu alanların imara açılması ve kiralanma ya da satılma yoluyla konut, maden, sanayi, turizm vb. sektörlerin ihtiyaç duyduğu başka kullanımlara tahsisi sonucunda ilçedeki tarım ve mera alanları azalmıştır. Bu durumun hayvansal üretimi olumsuz etkilediği; ekstansif küçükbaş hayvancılık faaliyetleri azalırken, entansif büyükbaş hayvancılık faaliyetlerinin artış gösterdiği gözlemlenmiştir (İZKA, 2015).

İzmir ili ve Ödemiş ilçesinde yıllar içerisinde tarım alanı, orman ve fundalık alan, çayır ve mera alanlarında azalış görülürken; diğer arazi kullanımlarında artış olduğu tespit edilmiştir. Son 20 yıl içinde, İzmir ili genel arazi dağılımında en ciddi azalış %5,8 oranla mera alanlarında görülürken, tarım alanları da %3,5 oranında azalmıştır. Bu durumun, tarım ve hayvancılık sektörünü olumsuz etkilediği ve kırdan kente göçü tetiklediği görülmektedir (Tablo 8; Şekil 11-12).

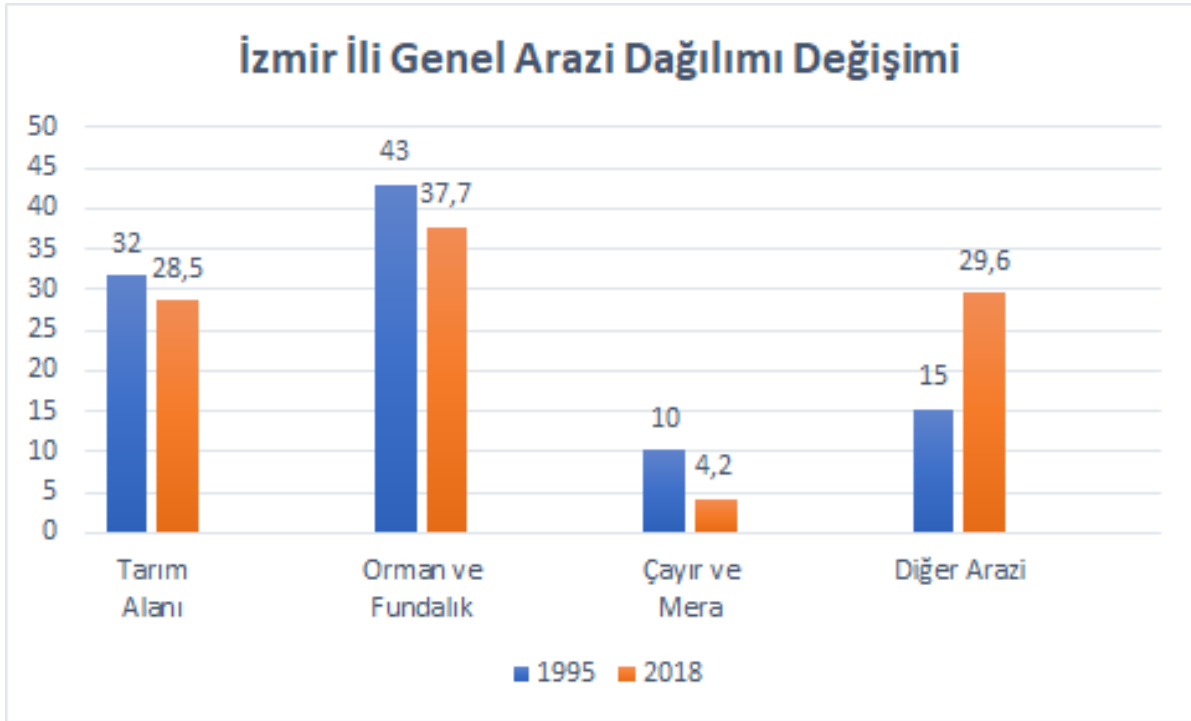

Şekil 10. 1/25.000 ölçekli İzmir Doğu Bölgesi Nazım İmar Planı (Ödemiş Belediyesi, 2020).

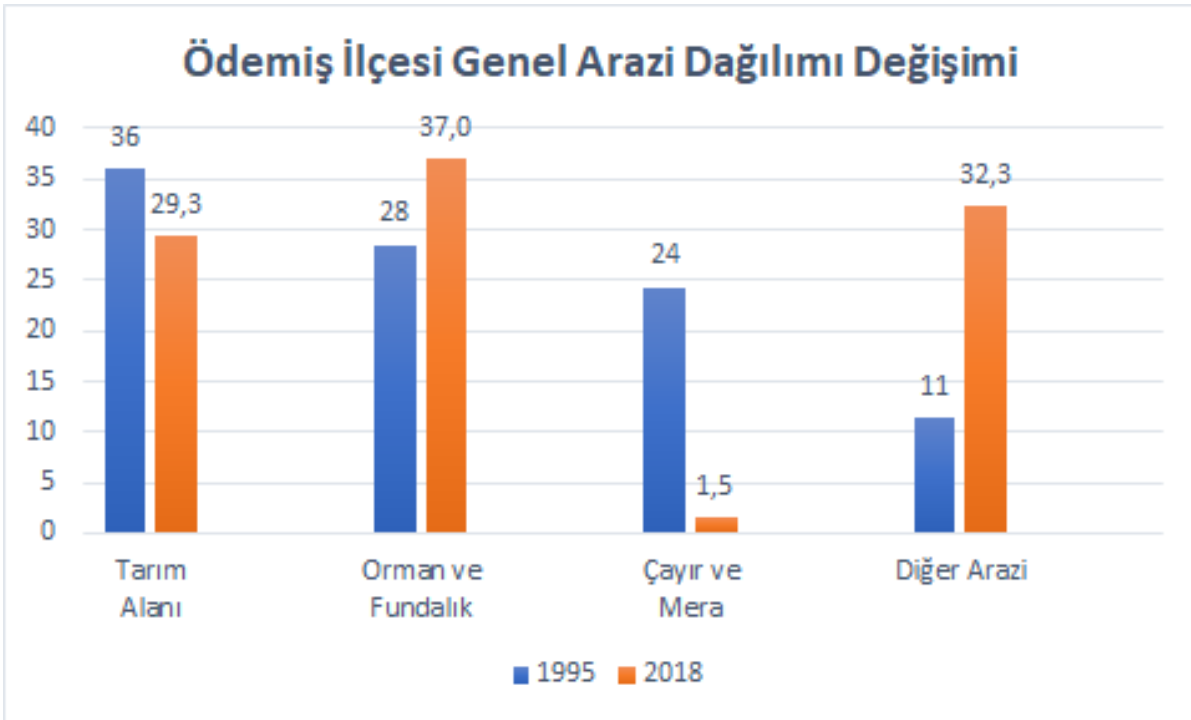
Tablo 8: İzmir ili ve Ödemiş ilçesi yıllara göre arazi dağılımı değişimi (İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 1995-2018 verileri kullanılarak hazırlanmıştır).

	Tarım Alanı		Orman		Çayır ve Mera		Diğer Arazi		Toplam	
	1995	2018	1995	2018	1995	2018	1995	2018	1995	2018
İ	379.442	3.450.224	513.705	4.555.700	1209.39	506.234	183.214	3.573.954	1.197.300	12.086.112
Ö	38.825	297.633	30.665	375.690	26.200	15.000	12.210	327.677	107.900	1.016.000

Buna ek olarak, Ulusal Tez Merkezi (2020) verilerinde “Ödemiş” anahtar kelimesi aratıldığında 361 tez çalışması tespit edilmiştir. Bu çalışmalar incelendiğinde, Ödemiş’in kırsal ve kentsel alanlarını mekânsal olarak ele alan 14 çalışma tespit edilmiş ve bu çalışmalardan 8’i mekânı koruma açısından ele almıştır: Ödemiş ilçesi demiryolu hattı (Bölceci Yılmaz, 2019); Lübbey (Devrim Genç, 2019); Lübbey (Güler, 2016); Lübbey (Acar, 2015); Ödemiş (Kazas, 2008); Günlüce (Dabbay) ve Karakova (Şenli, 1997); Birgi (Gül, 1995); Birgi (Ayhan Selçuk, 2013) Ödemiş ilçesine yönelik yapılan mekânsal ve koruma odaklı tez çalışmalarıdır. Ayrıca Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Ödemiş ilçesine yönelik yapılan 3 tez çalışması tespit edilmiştir. Çalışmalar “Kentsel alanlarda koruma-kullanma dengesi gözeterek yeşil yolların tasarlanması” (Ayhan Selçuk, 2019); “6360 sayılı yasa sonrası kırsal yerleşimlerin planlanmasında, köy tasarım rehberlerinin kullanılması” (Kut Göğün, 2017); “Tarihi yapıların korunması ve koruma amaçlı imar planları hazırlanırken belirleyici olarak trafik titreşimlerin ölçülmesi ve modellenme” (Bölceci Yılmaz, 2019) konularında hazırlanmıştır (Ulusal Tez Merkezi, 2020).

Şekil 11. İzmir İli yıllara göre tarım alanı değişimi (İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 1995-2018 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

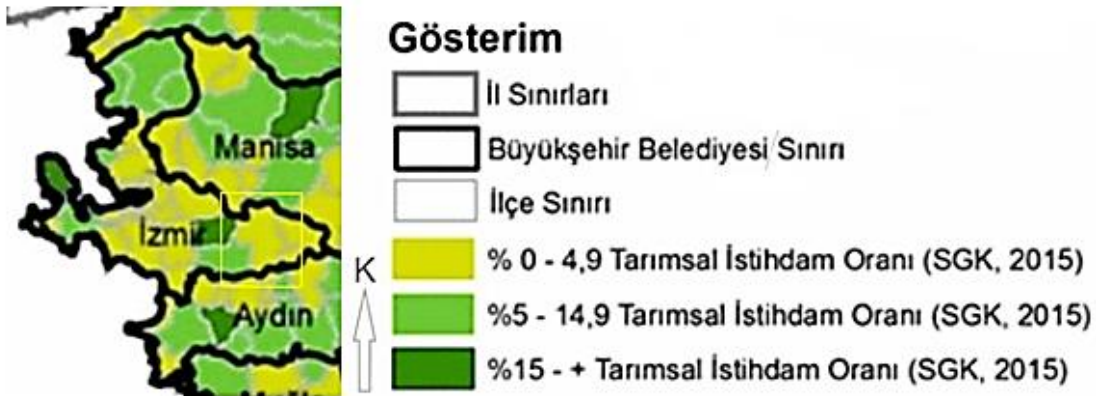
Şekil 12. Ödemiş İlçesi yıllara göre tarım alanı değişimi (İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 1995-2018 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

Ödemiş'te Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı 6500 çiftçi bulunmaktadır. ÇKS'ye kayıtlı olan çiftçilerin verilen desteklerden yararlanmak, özellikle banka kredisi almak için başvuru yaptıkları tespit edilmiştir. Buna rağmen ÇKS'ye üye olmayan ve hatta bu konuda bilgisi bulunmayan kırsal üreticiler de bulunmaktadır. Ödemiş'te tarım alanlarının küçük aile işletmeleri olması (<10 da.) sebebiyle destekten yararlanamayan üreticiler de bulunmaktadır (Ödemiş İlçe Tarım Müdürlüğü, 2020).

Çörek Öztaş (2017) çalışmasında, OECD sınıflandırmasına göre, kırsal nüfusun kentsel nüfusu içerisindeki payını dikkate alarak üç düzey kırsal ve kentsel bölge tespit etmiştir: (1) baskın kırsal bölge, (2) orta düzey kırsal bölge, (3) baskın kentsel bölge (Şekil 12). Bu çalışmaya göre Ödemiş ilçesi, nüfusun %15 ile %50 arasındaki kısmının kırsal alanda yaşadığı, *orta düzey kırsal bölge* olarak kategorilendirilmiştir. 2015 ilçe tarımsal istihdam verilerine göre tarımda çalışan nüfus oranlarına bakıldığında, Ödemiş'in tarımsal istihdam oranı *%5'in altında* olmasına karşın tümüyle kentsel özellik göstermeyen ilçeler arasında olduğu görülmektedir (Şekil 13).

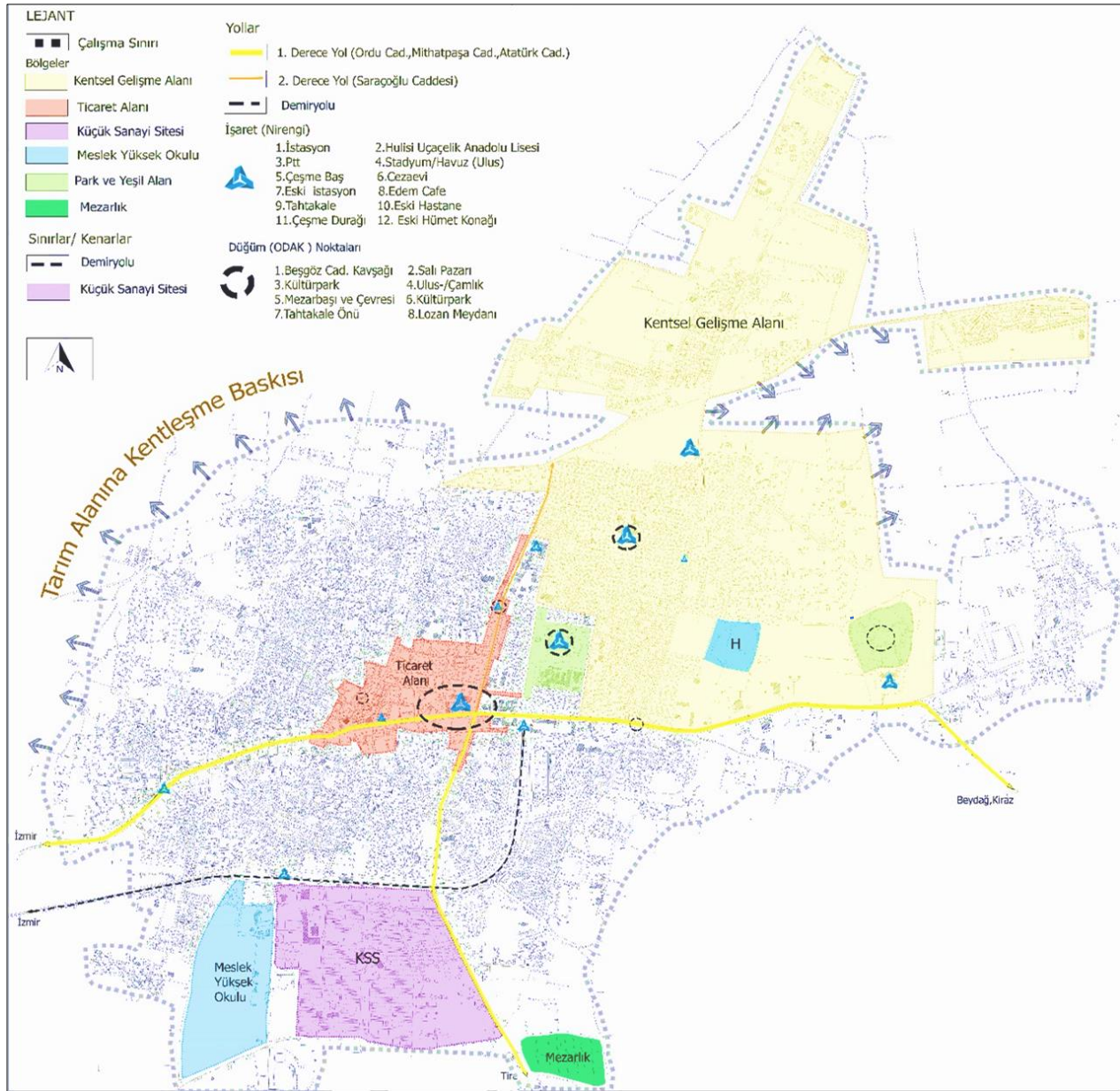

Şekil 12. İzmir kırsal ve kentsel bölgeler (Çörek Öztaş, 2017 haritasından uyarlanmıştır).

Şekil 13. İzmir tarımsal istihdam oranı (Çörek Öztaş, 2017 haritasından uyarlanmıştır).

Çörek Öztaş (2017) çalışmasına göre, İzmir merkez ilçeleri baskın kentsel bölge; kır-kent çeperinde bulunan ilçeler orta düzey kırsal bölge ve Karaburun, Beydağ ve Kiraz ilçeleri baskın kırsal bölge konumundadır. Ödemiş ilçe merkezi "Lynch analizi" (Lynch, 1960) tekniğiyle Şekil 9'da mekansallaştırılmıştır.

Şekil 9. Ödemiş ilçe merkezi Lynch analizi, 2020 (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

2.2. Mülakat Sonuçları

Çalışma kapsamında, Ödemiş ilçesinin mevcut durumu ve kırdan kente (ilçe merkezine) göçe sebep olan faktörlerin tespiti için kartopu mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatların birinci aşamasında Ödemiş İlçe Tarım Müdürlüğü (İTM), Ödemiş Ziraat Odası (ZO) ve Ödemiş Tarım Kredi Kooperatifi (KO) ile görüşülmüştür (Tablo 9).

Tablo 9. Ödemiş İlçe Tarım Müdürlüğü ve İlçe Ziraat Odası ile mülakat.

Tarım Alanı Tahsisi	Projeler	Kır-Kent İlişkisi	Problemler	Öngörüler	Öneriler
İTM Rahmanlar barajı, dam, ahır, konut işgali vb.	Mazot ve gübre desteği (ÇKS), aşılama, Genç Çiftçi Projesi, Organik Tarım Projesi	Üretim/tüketim, malzeme/hizmet alımı	Sistemsiz üretim, tarım politikası olmaması, çevreye zararlı hayvancılık faaliyetleri, soğuk hava deposu bulunmaması, kooperatifçiliğe önem verilmemesi	Yerel örtük bilginin (geleneksel yöntemler) unutulması	Üretimde kontrol, yaptırım, yerelde üretim ve tüketim politikalarının geliştirilmeli
ZO -N/A	Genç Çiftçi Desteği	Üretim/tüketim, iş/yaşam alanı	-N/A	-N/A	Ürün girdi maliyetleri azaltılmalı, destek, kırsal planlama
KO -N/A	Çiftçilere kredi imkânı, Mazot, Hayvan yemi ve gübre desteği	-N/A	Hammadde ihtiyaçları için aldıkları ürünün kredilerini faiziyle ödemeleri ve yeterli kazanç sağlayamamaları	-N/A	Tarımda modern tekniklerin kullanımı teşvik edilmeli (ör. damla sulama sistemi), ürün girdi maliyetleri azaltılmalı

Ödemiş İlçe Tarım Müdürlüğü ile yapılan görüşmede, Ödemiş'te tarımsal üretim ve kırsal alanların geleceğine dair görüşler sorulduğunda, yerel örtük bilginin unutulması sonucunda gelecekte ürünleri ekecek tecrübeli ve bilgili kişileri dışarıdan bulmak gerekeceği ifade edilmiştir. Ödemiş Ziraat Odası ile yapılan görüşmede ise Ödemiş'te Genç Çiftçi Desteği için odaya kayıt olmak dışından başka bir işlem yapılmadığı ifade edilmiştir.

Ödemiş Tarım Kredi Kooperatifi ile yapılan görüşmede, kooperatife kayıtlı olan çiftçilerden her yıl ortaklık payı alındığı ve zirai tohum, mazot, makine gibi tarımsal girdi ihtiyaçlarını çiftçilere kredi imkânı sunulduğu öğrenilmiştir. Kooperatiflerden hammadde ihtiyaçları için aldıkları ürünün kredilerini faiziyle ödemeleri ve yeterli kazanç sağlayamamaları çiftçiye zorlayan önemli sorunlardan biri olmuştur. Sonuç olarak, zaman içerisinde tarımsal üretimden yeterli gelir sağlayamayan nüfusun, kırdan kente göç ettiği tespit edilmiştir.

Mülakatların ikinci aşamasında, orta düzey kırsal bölge özelliği gösteren Ödemiş kent merkezinde kır-kent ilişkisinin tespit edilmesi için merkez mahalle muhtarlarıyla görüşme yapılmıştır. Mahalle yaşayan nüfusun sosyal yapısı ve göç edilen yer ile ilgili sayısal veri bulunmaması sebebiyle kamu kurum temsilcilerinden olan, sorumlu olduğu mahalle ile ilgili en yetkin kişi olan muhtarlar ile görüşülmüştür. Görüşmeden elde edilen verilere göre, Ödemiş kent merkezi mahallelerinde kırsal alandan kent merkezine göç eden bir köylü nüfusu yaşamaktadır. Kent merkezine göç eden nüfusun kırsal alanlarla olan ilişkisi sürdürmeye devam ettiği görülmektedir. Ödemiş kent merkezinde yaşayıp köyünde tarımsal üretim yapan, köylere ücretli işçi olarak giden, ya da kentte çalışan ve kırsal alanlara hafta sonları gezme amaçlı gidenler bulunmaktadır (Tablo 10-11).

Tablo 10. Ödemiş merkez mahalle muhtarları ile mülakat, 2020.

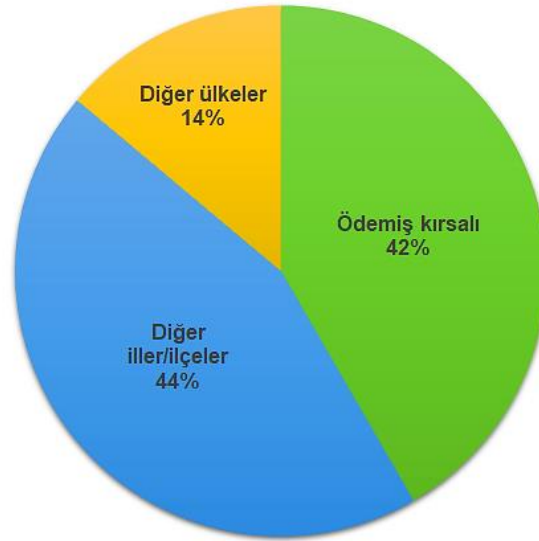
M	Mahalle	Nüfus	Geldikleri Köyler	Göç Nedeni	İstihdam Alanları
1	Üç Eylül	4716	Deliler, Kerpiçlik (batı köyler)	-N/A	Tarım, hayvancılık, mevsimlik işçilik, dayı başlık, bedel, günlük işçi, inşaat
2	Türkmen	4585	Kerpiçlik, Sekiköy, Dokuzlar, Yeşildere, Veliler, Bülbüller, Kayaköy, Günlüce, Dolaylar, Mursallı (batı ve kuzey köyler)	Köyün alt ve üstyapı eksiklikleri, kırsaldaki zor koşullar, geçim sıkıntısı	Bahçecilik, sezonluk tarım (6 ay yaz köyde kalıyorlar)
3	Kuvvetli	1669	Çamyayla, Üzümlü, Dabbay (Günlüce) (kuzey-batı köyler)	Köye baraj yapılması	Mevsimlik işçilik, çiçekçilik
4	İnönü	9366	Bursalı, Günlüce, Dabbay (Günlüce), Dolaylar (kuzey köyler)	-N/A	Sezonluk tarım, ek işler
5	S. Demirel	9157	-N/A	Ödemiş kent merkezinde yaşamın daha kolay olması, eğitim imkânı	Mevsimlik işçilik, çiçekçilik
6	Cumhuriyet	4243	Balabanlı, Kazanlı, Adagide (Ovakent), Bademli (güney köyler)	İş ve eğitim	Tarım, hayvancılık, esnaflık
7	Anafartalar	9349	Bademli, Gereli, Gerçekli, Benzinli (doğu ve güney köyler)	İlçe merkezinde yaşarken tarımsal üretime devam etme imkânı, evlilik, daha rahat yaşam imkanları	Tarım, mevsimlik işçilik, esnaflık
8	Bengisu	4962	Çobanlı, Mursallı, Dolaylar, Çağlayan (kuzey köyler)	-N/A	Sanayi, inşaat, tarım, mevsimlik işçilik
9	Zafer	10387	Bozdağ, Birgi, Zafer (kuzey ve doğu köyler)	Mevsimlik göç (kışları ilçe merkezinde, yazları köyde), eğitim, sağlık	Tarım, ek işler, mevsimlik işçilik
10	Akıncılar	1642	Adagide (Ovakent) vd. köyler	İş, eğitim, sağlık	Tarım, esnaflık
11	Atatürk	9206	Gölcük, Bozdağ (kuzey köyler)	Eğitim, rahat yaşam	Tarım
12	Umurbey	2882	Balabanlı, Kazanlı, Bohçakaya, Adagide (Ovakent), Bademli (güney köyler)	İş, eğitim, evlilik, çalışılacak tarım alanlarının azalması	Tarım, hayvancılık
13	Mimar Sinan	2013	Batı köyler	İş ve eğitim	Sezonluk tarım, ek işler
14	Meşrutiyet	1054	Demircili, Üzümlü, Yusufdere (batı köyler)	Eğitim	Tarım, esnaflık
15	Hürriyet	5561	Güney ve batı köyler	İş, eğitim, sağlık	-N/A
16	Eminoğlu	1982	Adagide (Ovakent), Bademli, Pirinççi (güney köyler)	İş ve eğitim	Sanayi

Tablo 11. Ödemiş merkez mahalle muhtarları ile mülakat, 2020.

M	Mahalle	Geldikleri Diğer Ülkeler/İller/İlçeler	Sosyo-Demografik Yapı	İstihdam Alanları
1	Üç Eylül	Doğu illeri, Kiraz ve Beydağ ilçeleri	Gelir seviyesi düşük, yeşil kartlı nüfus, düşük kira, Doğudan gelen kırsal nüfus	Tarım, mevsimlik işçilik (Suriyeliler)
2	Türkmen	Afyon	-N/A	-N/A
3	Kuvvetli	Muş, Kars	Kırsal ağırlıklı nüfus, düşük kira, mahalle kültürü	Memur (öğretmen, polis, jandarma, zabıta vb.), hayvancılık
4	İnönü	-N/A	Yaşlı ve genç nüfus mahallede ikiye ayrılmış	Memur
5	S. Demirel	Kiraz ilçesi	-N/A	-N/A
6	Cumhuriyet	Suriye	Orta yaşlı nüfus, kentsel dönüşüm ile beraber memur kesiminin artışı, müstakil kesimlerde güçlü komşuluk ilişkileri	Memur (öğretmen, sağlıkçı, polis vb.)
7	Anafartalar	-N/A	Orta gelirli nüfus	Memur
8	Bengisu	-N/A	Orta yaşlı nüfus	Memur
9	Zafer	Kiraz, Beydağ ilçeleri	-N/A	Memur (amir, polis, öğretmen)
10	Akıncılar	Kiraz, Beydağ ilçeleri	-N/A	Memur
11	Atatürk	-N/A	-N/A	-N/A
12	Umurbey	Romanlar	Eğitim, kültür seviyesi düşük, orta yaşlı nüfus	Süpürgecilik, orkestracılık (Romanlar)
13	Mimar Sinan	-N/A	Orta gelirli nüfus, memur ve köylü nüfus	Memur
14	Meşrutiyet	-N/A	Kırsal ağırlıklı, orta ve düşük gelirli nüfus	Memur
15	Hürriyet	-N/A	Orta gelirli nüfus, memur ve köylü nüfus, güvenlik sorunları (uyuşturucu vb.)	-N/A
16	Eminoğlu	Suriye	Kırsal ağırlıklı nüfus, düşük kira, Suriyeliler, yaşlı nüfus, komşuluk ilişkileri	Tarım ve hayvancılık (Suriyeliler)

Muhtarlarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre, Ödemiş ilçe merkez nüfusunun %42'si köylerden göç ederek ilçe merkezine yerleşen nüfustan meydana gelmektedir (Şekil 16). Bu nüfusun %44'ü ülke içerisinde göç ederek Ödemiş'e yerleşen nüfustan oluşmuştur. Muhtarların beyanlarına göre, bu nüfus çoğunlukla Kiraz ve Beydağ ilçelerinden gelen ve/veya kamu kurumlarına atanarak göç eden nüfustan oluşmaktadır. Ödemiş'in köylerinden olup Ödemiş ilçe merkezinde diğer işlerde (ör. memurluk) yapan bir kesim de söz konusudur. Mahallelerin konumuna göre, mahalleyle yakın köylerden gelip yerleşenler daha fazladır.

Görüşülen muhtarların tümü Ödemiş'in kırsal karakterli bir ilçe olduğunu ifade etmiştir. Muhtarlara 6360 sayılı Büyükşehir Kanunu'na yönelik algıları sorulduğunda, muhtarların algısının çoğunlukla olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Muhtarlar, 6360 sayılı Kanun ile beraber İzmir il sınırı içerisindeki bütün yerleşimlerin idaresinin İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne verilmesinin, kurumun sorumluluğunu artırdığı ve yerleşimlerin ihtiyaç ve sorunlarının tespit edilmesi ve çözüm süreçlerinin uzadığını ifade etmiştir. Belediyelerin iş yükünün artmasının Ödemiş kent merkezi ve köylerine giden hizmetlerin aksamasına neden olduğu dile getirilmiştir.

Mahallelerin Nüfus Dağılımı**Şekil 16.** Ödemiş merkez mahallelerine dışarıdan yerleşen nüfusun dağılımı.

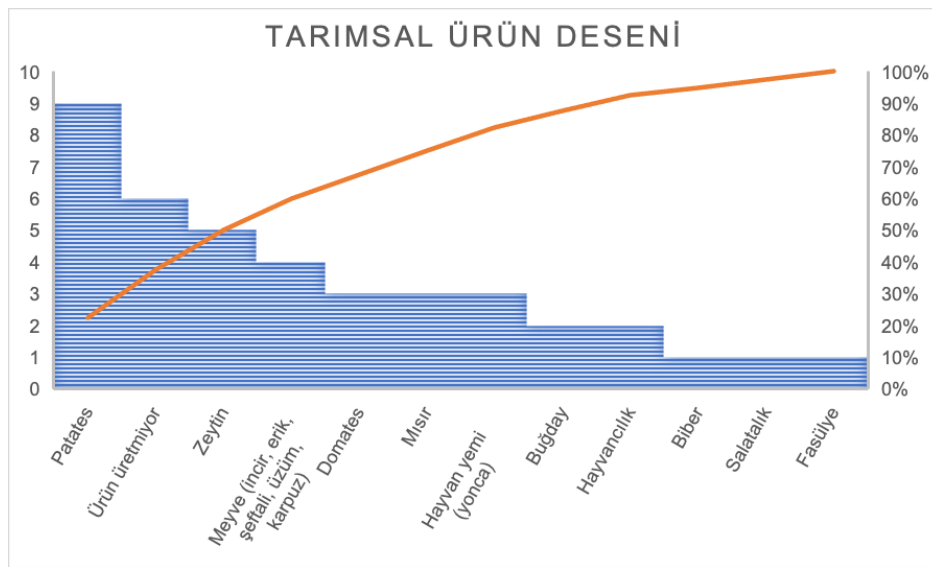
Mülakatların üçüncü aşamasında, Ödemiş kırsal ve/veya kentsel alanında yaşayan kırsal üreticilerle kartopu mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlarda kırsal alanların mevcut durumu, kır-kent ilişkisi, kırdan kente göç etme sebebi vd. bilgiler edinilmiştir (Tablo 12).

Tablo 12. Kırsal üreticiler ile mülakat, 2020.

KÜ	Göç edilen köy	Ek gelirler	Kırsal alandaki yetersizlikler	Ödemiş ilçe merkezine göç sebebi
1	Tekke	Ücretli tarım işçisi	Sağlık, eğitim, sosyal altyapı	Kredi ödeme sorunu, mallarını satıp işçi olmak için köyünden ayrılmış
2	Bozdağ	Emekli	Ulaşım, hizmet	Yaşlılık
3	Birgi	Emekli	-N/A	Beldede yaşıyor
4	Birgi (İrimağzı)	Mevsimlik işçilik	Ulaşım, sosyal altyapı	Beldeye bağlı irimağzı mevkinde yaşıyor
5	Horzum	Hayvancılık	Ulaşım	Kredi ödeme sorunu, mallarını satıp işçi olmak için köyünden ayrılmış
6	Çobanlar	-N/A	Ulaşım, sosyal altyapı	Köyde yaşıyor
7	Günlüce (Dabbay)	Emekli, hayvancılık	Sağlık ocağı, eczane	Köyde yaşıyor
8	Birgi	Emekli, hayvancılık, mevsimlik işçilik	Kargo firması, giyim, gıda vd. hizmetler	Beldede yaşıyor
9	Birgi	Pazarcılık	-N/A	Beldede yaşıyor
10	Birgi	-N/A	-N/A	Köyde yaşıyor
11	Ocaklı	Hayvancılık	Ulaşım	Kırsalda işsizlik
12	Birgi	Kira geliri	Ulaşım	-N/A

13	-N/A	Ücretli tarım işçisi	-N/A	-N/A
14	Birgi	Köyde muhtar ve köy otobüsü var	-N/A	-N/A
15	Küçükavulcuk	Ücretli tarım işçisi	Kadınlar için köyde istihdam alan ve sosyalleşme mekanlarının eksikliği	-N/A
16	Gereli	Esnaf	Sosyal altyapı	İşsizlik, Kendi köylerinden göç etmiştir, esnafıktan kazandıkları para ile başka bir köyde (Demircili) hayvancılık yapmaya başlamıştır
17	Bozdağ	Emekli	Sağlık ocağı	Yaşlılık
18	Birgi (İrimağzı)	-N/A	-N/A	Beldeye bağlı İrimağzı mevkiinde yaşıyor
19	Tekke	Esnaf	Ulaşım, sosyal altyapı, sağlık ocağı	Tarımsal üretimden zarar ettikten sonra göç etmiştir
20	Hacıhasan	Eşinin maaşı	Kargo firması, giyim, gıda	-N/A
21	Suçıktı	Başkasının tarlasında çalışıyor	Sosyal altyapı	İşsizlik
22	Dolaylar	Serbest Meslek	Sosyal altyapı	İşsizlik

Kırsal üreticiler ile yapılan mülakatlar sonucunda, kırsal ve kentsel yerleşimlerin sürekli bir etkileşim halinde olduğu tespit edilmiştir. Çiftçilik yapan kişiler üretimin girdi maliyetlerinin yüksek ve aldıkları tarımsal desteklerin az olduğunu dile getirmişlerdir. Kırsal üreticiler, maliyetlerin yükselmesi sebebiyle organik tarım yapamamaktadır. Ayrıca, nihai ürün satışının girdi maliyetinden az olması ve borçlanma sonucunda zaman içerisinde topraklarını sattıklarını ve büyük toprak sahiplerinin yanında ücretli çalışmaya başladıklarını dile getirmişlerdir. Gözlemlenen bu durum, Türkiye kırsalındaki *mülksüzleştirerek birikim* (Harvey, 2004) sürecini doğrular niteliktedir. Buna ek olarak, toplu taşıma imkanının olmaması, sağlık kurumlarına uzak olması, banka, gıda vb. ihtiyaçların özel taşıt olmadan karşılanamaması gibi faktörlerin *itici faktörler* olduğu söylenebilir. Görüşülen kırsal üreticilerin tarımsal ürün desenine bakıldığında, patates, zeytin, meyve, domates ve mısır en çok üretilen ürünler olmakla birlikte, görüşülen kırsal üreticilerin %27'si artık üretim yapmadığını; emekli, esnaf ya da ücretli tarım işçisi olduğunu ifade etmiştir (Şekil 17).

Şekil 17. Ödemiş tarımsal ürün deseni.

Kırsal üreticilerle yapılan görüşmeler genel olarak değerlendirildiğinde, Ödemiş kent merkezinde yaşayıp kırsal alanlar ile ilişkisini sürdüren ciddi bir nüfus olduğu görülmektedir. Günümüzde ulaşım mesafelerine bağlı olarak hem kentte hem de kırsal alanlarda aynı anda yaşanabilmektedir (mevsimsel göç); kır ve kentteki sosyal, ekonomik ilişkiler birbirlerini etkilemekte ve kır-kent ayrımını belirsiz hale getirmektedir (Brown, 2012; Tekeli, 2016). Bu durum özellikle orta düzey kırsal bölge özelliği gösteren kır-kent çeperlerinde görülebilmektedir. Çörek Öztaş (2017) çalışmasında, Büyükşehir belediyeleri sınırları içerisinde kalan her bir yerleşim alanında farklı kırsal kademelerde ilçelerin bulunduğu ispatlamıştır. Orta düzey kırsal bölge özelliği gösteren, ancak tarımsal istihdam oranı %5'in altında olan Ödemiş ilçesi kapsamında yapılan bu çalışma da bu tezi destekler niteliktedir.

Ödemiş ilçesi, İzmir'in kır-kent çeperinde bulunması, kırsal ve kentsel özellikleri bir arada barındırması, teknik altyapı, sosyal altyapı, alternatif iş olanakları vb. sebepleriyle ilçe merkezine ya da diğer ilçelere taşınan, tarım sektöründen kopan ya da yolculuk yaparak üretimini sürdüren kırsal üreticilere sahip olması sebepleriyle kır ve kent ayrımının belirsizleştiği örnek bir sahadır. Kır-kent çeperindeki yerleşimlerin çoğu gibi Ödemiş de kentleşme baskısı altında kalmakta ve kırsal özelliklerini kaybetmektedir. Son yıllarda, literatürde ve ampirik çalışmalarda bu durumun önüne geçmek için kırsal dönüşüm ve kırsal planlama politikaları önerilmektedir (ör. tezler, ÇŞB kırsal alan projeleri). Yapılan çalışma, öneri kırsal planlama kriterleri puanlama sistemiyle Ödemiş'in kırsal yerleşim olarak mevcut durumunu, eksikliklerini ve sorunlarını tespit etmeyi ve kırsal dönüşüme yönelik öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

2.3. Kırsal Planlama Kriterleri Değerlendirmesi

Çalışmada, Çörek Öztaş'ın (2017) karşılaştırmalı çalışmasında belirlemiş olduğu kırsal planlama kriterleri, sahadan elde edilen veriler doğrultusunda geliştirilmiş ve Özdemir ve Kaptan Ayhan'ın (2020) kriter puanlama sistemine uyarlanmıştır (Tablo 13-14). Çalışmada, öneri kırsal planlama kriterleri değerlendirme sistemi kapsamında kırsal alanların sürdürülebilirliği için 4 politika ve 19 kriter belirlemiştir. Ödemiş Belediyesi, İlçe Tarım Müdürlüğü, Ziraat Odası ve İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Ödemiş ilçesinin dahil olduğu projeler, raporlar ve basına çıkan haber içerikleri medya analizi yöntemiyle incelenerek, kırsal planlama kriterleri yazarlar tarafından değerlendirilmiştir (Tablo 15).

Çalışmada belirlenen kırsal planlama politika ve kriterleri;

P1. Çevresel (Ekolojik) Politikalar

- Yenilenebilir Enerji
- Atık Yönetimi ve Geri Dönüşüm
- Biyoçeşitlilik Çalışmaları
- Sürdürülebilir Ulaşım Sistemleri
- Gıda Nakliyesi, Soğuk Zincir ve Sulama Tedbirleri
- İklim Değişikliği Politikaları

P2. Mekânsal Politikalar

- Mekânsal Planlama Çalışmaları
- Uluslararası/Ulusal Yatırımlar
- Kentsel Yayılmayı Önleme Çalışmaları
- Tarımsal Arazi Kullanım Planlaması Çalışmaları

P3. Sosyal Politikalar

- Yerel Örgütlenme Çalışmaları
- Kültürel ve Yerel Miras Koruma Çalışmaları
- Sosyal Altyapı Çalışmaları
- Eğitim ve Sosyal Hizmetler
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışmaları

P4. Ekonomik Politikalar

- Kırsal Üretici Destekleri
- Pazarlama Çalışmaları
- Sektör Çeşitliliği Çalışmaları
- Tarım Sektörü ve Alternatif Ekonomik Sektörlere Teşvikler

Çalışmada, kriter değerlendirme için uygulanan 1-5 puan arasındaki skala ile her bir kriterin puanlanması ile, en düşük ve en yüksek puanlar üzerinden *iyi*, *orta* ve *zayıf* değer ölçekleri belirlenmiştir. Yapılan mülakatlar, yerinde gözlemler ve ilgili literatür kapsamında, Ödemiş ilçesi puanlandırılmış ve zayıf kriterler için kırsal planlama politika önerileri geliştirilmiştir (Tablo 13-15).

Tablo 13. Kırsal planlama kriterleri puanlama sistemi (Özdemir ve Kaptan Ayhan, 2020 çalışmasından uyarlanmıştır).

Kriter Değerlendirmesi	Puan
A. Konuya çözüm veya geliştirme yok	1
B. Konuyla ilgili çalışmalar sınırlı	2
C. Konuyla ilgili çalışmalar orta düzeyde	3
D. Konuyla ilgili çalışmalar üst düzeyde	4
E. Konuyla ilgili herhangi bir sorun yok ve/veya çalışmalar tamamlanmış	5

Tablo 14. Kırsal planlama politikaları puanlama sistemi (Özdemir ve Kaptan Ayhan, 2020 çalışmasından uyarlanmıştır).

Kırsal Planlama Politikaları	En düşük puan	En yüksek puan	Değer ölçeği
P1 Çevresel (Ekolojik) Politikalar	6	35	6-17 Zayıf 18-23 Orta 24-35 İyi
P2 Mekânsal Politikalar	4	20	4-11 Zayıf 12-15 Orta 16-20 İyi
P3 Sosyal Politikalar	5	25	5-14 Zayıf 15-19 Orta 20-25 İyi
P4 Ekonomik Politikalar	4	20	4-11 Zayıf 12-15 Orta 16-20 İyi

Tablo 15. Ödemiş kırsal planlama kriterleri değerlendirilmesi.

Politika	Kriter	Puan	Değer	Kırsal Planlama Politikalarına Dair Öneriler
P1	P1.a. Yenilenebilir Enerji (3)	11	Zayıf	-Yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaştırılması
	P1.b. Atık Yönetimi ve Geri Dönüşüm (3)			-Atık yönetiminin ve geri dönüşüm uygulamalarının geliştirilmesi ve halkın bu konuda eğitilmesi
	P1.c. Biyoçeşitlilik Çalışmaları (1)			-Biyoçeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirliği için bölgenin flora ve faunasının ve yerel endemik türlerin incelenmesi ve mekânsallaştırılması
	P1.d. Sürdürülebilir Ulaşım Sistemleri (1)			-Sürdürülebilir ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi
	P1.e. Gıda Nakliyesi, Soğuk Zincir ve Sulama Tedbirleri (2)			-Gıda nakliye maliyetlerini düşürecek önlemler alınması, sulamada gerekli önlemlerin alınması, soğuk zincire dahil olunması
	P1.f. İklim Değişikliği Politikaları (1)			-İklim değişikliğine uyum kapasitesini ve ilçenin dirençliliğini artırıcı önlemler alınması -İlçe belediyesinde “sürdürülebilirlik ofisi” kurulması
P2	P2.a. Mekânsal Planlama Çalışmaları (3)	7	Zayıf	-Mekânsal planlama sistemine “baskın kırsal” ve “orta düzey kırsal” bölgelerin dâhil edilerek, “kırsal peyzaj planlama” çalışmaları yapılması
	P2.b. Uluslararası/Ulusal Yatırımlar (2)			

	P2.c. Kentsel Yayılmayı Önleme Çalışmaları (1) P2.d. Tarımsal Arazi Kullanım Planlaması Çalışmaları (1)			-Tarımsal arazinin verimli kullanılması için, tarımsal arazi kullanım planlaması (ürün deseni) çalışmaları yapılması ve üretimin denetlenmesi -Uzaktan algılama (<i>remote sensing</i>), CBS vb. uygulamalarla Ödemiş'e dair mekânsal verilerin sayısallaştırılması -Planlar arası hiyerarşinin, yatırımlar ve mekânsal planlar arasında uyumun sağlanması ve kırsal alanlarda "doğa odaklı kentleşme modeli" uygulanması -Kentsel yayılmayı engelleyecek önlemlerin alınması, kır-kent çeperinin kırsal ve kentsel alanlar arasında bir geçiş bölgesi (tampon bölge) olarak ele alınması -Köylerdeki teknik ve sosyal altyapı problemlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik "köy tasarım rehberleri" hazırlanması
P3	P3.a. Yerel Örgütlenme Çalışmaları (2) P3.b. Kültürel ve Yerel Miras Koruma Çalışmaları (3) P3.c. Sosyal Altyapı Çalışmaları (2) P3.d. Eğitim ve Sosyal Hizmetler (2) P3.e. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışmaları (2)	11	Zayıf	-Yerel örgütlenme düzeyinin geliştirilmesi, yerel yönetimler eliyle kırsal müştereklerin desteklenmesi, kooperatiflerin teşvik edilmesi, eğitimler verilmesi, yeni kuşak Köy Enstitüleri kurulması -Kültürel ve yerel mirasın korunması/desteklenmesi -Kırsal alanda eğitim, sağlık vd. hizmetlerin iyileştirilmesi -Baskın kırsal ve orta düzey kırsal bölgelerdeki köylerin 6360 sayılı Büyükşehir Yasası kapsamında "kırsal mahalleler" olarak ele alınıp, ihtiyaçları doğrultusunda önceliklendirilmesi -Kırsal nüfusun "toplumsal cinsiyet eşitliğine" yönelik bilinçlendirilmesi, kırsalda "kadın emeğinin" görünür kılınması, "yerel örtük bilginin" desteklenmesi
P4	P4.a. Kırsal Üretici Destekleri (3) P4.b. Pazarlama Çalışmaları (1) P4.c. Sektör Çeşitliliği Çalışmaları (2) P4.d. Tarım ve Alternatif Ekonomik Sektör Teşvikleri (3)	9	Zayıf	-Kırsal alanda küçük üreticilerin/aile çiftliklerinin, gençlerin ve kadınların desteklenmesi, kredi kolaylığı vb. -Yerel ürünlerin pazarlanma kapasitesinin artırılması, markalaşma, katma değer artırılması -Kırsal alanda tarım sektörüyle uyumlu alternatif sektörlerin geliştirilmesi (ör. tarım sanayi, agroturizm) -Tarımsal teşvik sisteminin ve kırsal kalkınma programlarının baskın ve orta düzey kırsal bölgeler kapsamında yeniden düzenlenmesi

Tablo 15'e göre, P1 - Çevresel (Ekolojik) Politikalar **11** puan, P7 - Mekânsal Politikalar **7** puan, P3 - Sosyal Politikalar **11** puan ve P4 - Ekonomik Politikalar **9** puan almıştır. Buna göre, Ödemiş kapsamında önerilen kırsal planlama politikalarının tümünün **zayıf** değer ölçeğinde olduğu tespit edilmiş ve politikaların iyileştirilmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

P1 - Çevresel ve Ekolojik Politikalara bakıldığında; Ödemiş 2020-2024 strateji raporunda (İZKA, 2015) **2 yenilenebilir enerji** projesi yapımının tamamlanacağı belirtilirken, doğayla uyumlu yenilenebilir enerji kullanımının artırılması gerektiği belirtilmiştir (Ödemiş Belediyesi, 2020b). Ödemiş ilçesinde *atık yönetimi ve geri dönüşümünü* sağlamak amacıyla Katı Atık Tesisi yapıma başlanmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2018; 2020). Ödemiş-

Bozdağ'da endemik türlerin korunduğu ve korunması gerektiği ifade edilirken (İZKA, 2015); ilçede biyolojik çeşitliliğin kaybını önlemek amacıyla *ekosistem bütünlüğüne dair stratejik hedefler belirlenmiş*; ancak yıl içerisinde konuya yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır (Ödemiş Belediyesi, 2020a). Ödemiş ilçesinde bölünmüş yol çalışmalarına başlanmıştır ve Ödemiş 2020-2024 strateji raporunda *sürdürülebilir ulaşım sistemleri* oluşturacağı belirtilmiştir (İZKA, 2015). Ayrıca organik atıkların dönüştürülmesi amacıyla Bozcayaka köyünde bir *biyogaz tesisi* kurulmuştur. Ödemiş ilçesi stratejik planında tarımsal üretime oranla yeterli soğuk hava deposunun bulunmadığı belirtilirken, 2024 yılına kadar **5 soğuk hava deposu** yapılması için projeler hazırlanacağı belirtilmiştir (Ödemiş Belediyesi, 2020b). Yapılan medya analizinde *iklim değişikliği* konusunda ilçede herhangi bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir.

P2 - Mekânsal Politikalara bakıldığında; Ödemiş ilçesine yönelik 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları bulunurken, kırsal alanlara yönelik sadece beldelerin uygulama imar planı hazırlandığı ve İzmir'e yönelik hazırlanan raporlar ve çalışmalar incelendiğinde kırsal alanlar üzerinde kentsel yayılmayı önleyecek bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. İzmir Kırsal Alan Yerleşim ve Konut Envanterinde **74** Ödemiş köyünde çalışma yapılmıştır. Bölceci Yılmaz'ın (2019), "*6360 sayılı yasa sonrası kırsal yerleşimlerin planlanmasında köy tasarım rehberlerinin kullanılması*" isimli tezi Ödemiş ilçesine yönelik köy tasarım rehberleri hazırlanmasına dair yapılmış tek çalışmadır. Medya analizi sonucunda tarımsal arazi planlamasına yönelik bir çalışma yapılmadığı belirlenmiştir.

P3 – Sosyal Politikalara bakıldığında; Ödemiş ilçesi Güneyli köyünde bulunan *Hypaipa* antik kentinde yapılan arkeolojik kazı çalışmalarıyla alanın turizme kazandırılması hedeflenmektedir (Anonim c, 2020). Bademli ve Lübbey köylerinin tarihi dokusunun korunması amacıyla makale ve tez çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Ödemiş ilçesi köylerinin bir kısmında taşınmaz eğitim yapılmaktadır. Kayaköy'de bulunan ilkokula köyün etrafında yer alan 12 köyden toplu taşıma ile eğitim yapılmaktadır (Ödemiş Kaymakamlığı; Ödemiş İlçe Milli Eğitim İl Müdürlüğü Kayaköy İlkokulu, 2019). Köylerdeki çocukların eğitimine yönelik bir faaliyet yapılmazken, İzmir Büyükşehir Belediyesi "**İzmir Modeli**" kapsamında 2022 yılında Tarım Lisesi açılacağını ve kentlerde yaşayan çocukların kırsalda eğitim almasına yönelik çalışmalar yapılacağını ifade etmiştir (Anonim d, 2019).

P4 – Ekonomik Politikalara bakıldığında; Ödemiş ilçesinde tarımsal kalkınma (18), sulama (9), pirinççi su ürünleri (1) olmak üzere **28** kooperatif bulunurken, merkezi İzmir'de olmak üzere **3** üretici birliği (süs bitkileri, süt ve sebze fidesi) ve **6** hayvan yetiştirici birliği bulunmaktadır (Ödemiş Ticaret Odası, 2019). 2011 yılında kurulan *Ödemiş Kadın Kooperatifi* ipek dokuma çalışmalarına devam etmektedir (Anonim a, 2018). *Gereli Tarımsal Kalkınma Kooperatifi* Ödemiş ilçe merkezinde 2020 yılında satış yeri açmıştır (Anonim b, 2020). Ödemiş'te kırsal üreticileri desteklemek amacıyla *Organik Tarım Projesi*, *Genç Çiftçi Projesi* gibi projeler yapıldığı görülmektedir. Ödemiş'te ipek böcekçiliğini canlandırmak amacıyla Gıda Tarım ve Hayvancılık İzmir İl Müdürlüğü çalışmalar başlatmıştır. ÇKS sistemine kayıt olan çiftçilere mazot ve gübre desteği verilmiştir (Anonim b, 2020). Ancak, tarımsal ürünlerin pazarlanmasına yönelik bir çalışma tespit edilememiştir. Buna ek olarak, İzmir Büyükşehir Belediyesi "**Başka Bir Tarım Mümkün**" projesi ile İzmir genelinde yerel sürdürülebilir kalkınmaya dair çalışmalar başlatmıştır.

SONUÇ:

Kırsal alanlar tarihsel süreçte büyük bir dönüşüm geçirmiştir ve geçirmeye devam etmektedir. Kırsal üreticilerin yaşanan savaş, kriz, politik olaylar ve kırsal politika değişikliklerine karşı kırılgan olan kırsal üreticilerin korunmasına yönelik ortaya konulan kırsal alan politikalarının yeterince başarı sağlayamadığı görülmektedir. Kırsal alanda emek sürecinin değişmesi, kırsal alanların itici unsurları ve kentsel alanların çekici unsurları barındıran yerleşimler haline gelmesi sonucu, kırsal kente göç olgusu meydana gelmiştir. Türkiye'de kırsal alanların kalkındırılması için 5210 sayılı İskân Kanunu, 2644 sayılı Tapu Kanunu, 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu vb. yasal düzenlemeler ve Köykent, Merkezköy, Köy Enstitüleri vb. projeler yapılmış olsa da dönem şartları ve uygulamaya yönelik süreçlerin iyi yönetilememesi yapılan çalışmaların beklenen başarıya ulaşamamasına neden olmuştur. Bu bağlamda, kırsal alanlara yönelik yapılan çalışmaların değerlendirilmesi ve geri bildirim sağlanarak sorunların çözülmesi büyük önem taşımaktadır.

Kırsal alanlarda meydana gelen sorunların kentlere de yansdığı görülmektedir. Kırsal nüfusun azalması, kent nüfusunun artmasına ve kontrolsüz yapılaşma, gecekondular, çevre sorunları, işsizlik gibi birçok soruna yol açmaktadır. Gözlemlenen bu durum, Türkiye kırsalında mülksüzleştirerek birikim (Harvey, 2004) sürecini doğrular niteliktedir. Bu durumun önüne geçilmesi için kırsaldaki itici faktörlerin elimine edilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın literatür bölümünde dünyadaki ve Türkiye'deki kırsal alanların geçirdikleri süreçler değerlendirildiğinde, kırsal alandaki emek gücü tarafından üretilen artı ürünün ve artı değerın başkaları tarafından kullanıldığı görülmektedir. Feodalizm döneminde, Batı Avrupa'daki kırsal üreticiler Sanayi Devrimi sürecinde mülksüzleşirken; sanayileşme sürecini görece kaçıran ve süreci sonradan tarımda modernizasyon, İktisat Kongreleri ve fuarlarla yakalamaya çalışan Türkiye'de ise, 1980 sonrası küreselleşme ile pekişen serbest piyasa düzeni ve buna paralel çıkarılan yasal düzenlemeler, daha yakın zaman içerisinde kırsal üreticileri mülksüzleştirmiştir. Bu değişim sonucunda Türkiye kırsalındaki küçük üreticiler piyasa işleyişine bağımlı hale gelmiştir. Yaşanan savaşlar ve krizler dünya ve Türkiye kırsalında halihazırda kırılğan olan kırsal üreticiyi ekonomik, sosyal ve mekânsal olarak etkilemiş ve üretimin azalmasına neden olmuştur.

Neoliberal ekonomi politikaları ile birlikte ekonominin ve ürünlerin küresel pazarda yer alması, ucuz gıdaya erişimi sağlamış ve yerli ürün yerine, daha ucuz ithal ürünlerin tercih edilmesine sebep olmuştur. Fiyatlardaki dalgalanmalar kırsal alandaki ekonomik kazancı etkilemiş, kırdan kente göçe ve emek gücünün yer değişimine sebep olmuştur. Kentsel alanların sosyal, mekânsal olarak geçirdiği değişim ve dönüşümün kırsal alanda yaşanmamış olması kırsal alanların sosyal olarak yetersiz kalmasına ve mekânsal olarak kentsel alanlar kadar gelişmemesine neden olmuştur. Kırsal yerleşimlerin altyapı ve sosyal altyapı eksikliklerinin olması, kırsal alanların mekânsal boyutta yeterince gelişmemesine neden olmuştur.

Ödemiş ilçesinde yapılan saha çalışmasında, kırsal üreticilerin köylerden göç etme sebeplerine bakıldığında bu sorunların halen çözüme kavuşmadığı anlaşılmaktadır. Saha çalışmasında görüşülen muhtarlar, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (Pergel Yasası) (2004) ile kırsal alanlar mahalleye dönüştürülerek Büyükşehir belediyelerinin sorumluluğuna verilirken; 6360 sayılı Büyükşehir Kanunu (2012) ile 14 Büyükşehir'in yetki alanının genişlemesinin belediyelerdeki iş yükünü artırdığını ifade etmişlerdir. Bunun sonucunda, kent merkezlerinde var olan sorunların çözümünde sıkıntılar yaşanırken, kırsal yerleşimler ile ilgilenilmesi ve bu alanların korunması ikinci plana atılmıştır. 5747 sayılı Kanun (2008) ile belde belediyelerinin kapatılması ardından kırsal alanlara götürülen hizmetler azalmaya başlamış ve köylerin talepleri karşılanamaz hale gelmiştir.

Ödemiş saha çalışması bulguları, mülakat yanıtları ve kırsal planlama kriterleri değerlendirmesinde elde edilen medya analizi bulguları birlikte değerlendirildiğinde, kırsal alana yönelik yapılan hizmetlerde ekonomik, sosyal, mekânsal ve çevresel etmenlerin birbirleriyle uyumlu ve gerekli düzeyde sağlanamamasının kırsal alanlardan kentsel alanlara göçe, tarım ve mera alanların amaç dışı kullanımının artmasına ve kırsal alanların gerilemesine neden olduğu görülmektedir. Ödemiş ilçe merkezi Lynch analizine göre (Şekil 9) Ödemiş'te tarım topraklarının kentleşme baskısı altında olduğu görülmektedir. P2 – Mekansal Politikalarda yer alan kentsel yayılmayı önleyici çalışmalara yönelik yapılan medya analizinde bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. P4 – Ekonomik Politikalarda yer alan kırsal üretici desteklerine yönelik yapılan araştırma ile kurumlarla yapılan görüşmeler karşılaştırıldığında, iki kaynaktan edinilen bilgilerin uyumlu oldukları görülürken; çiftçiler ile yapılan mülakatlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda orta düzeyde yapılan tarımsal desteklerin yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır.

Kırsal üreticinin karşı karşıya kaldı en güncel kriz COVID-19 pandemisi olmuştur. Pandemiyle birlikte tarımsal emeğin organizasyonu daha da irdelenir olmuştur. Özellikle mevsimlik tarım işçiliği emek gücünün çok büyük bir kısmını oluşturmakta ve işçiler güvencesiz, sağlıksız ve emek sömürsünün yoğun olduğu koşullarda çalışmaktadır. Türkiye'de tarımsal üretim büyük oranda yaşanan bir nüfusla küçük çiftçiliğe dayanmaktadır. Gençlerin kırsalda yaşamaya ve tarıma teşvik edilmesi için ise kırsalda alternatif iş olanakları ve sosyal altyapının geliştirilmesi gereklidir. Literatür ve medya iletişim araçlarından edinilen bilgiler ve gözlemler neticesinde kırsal alanların günümüzde sadece tarım faaliyetinin yapıldığı yerleşim alanları olarak değil; sağlıklı, doğal yaşam alanları olarak görülmeye başlandığı dikkat çekmektedir. Özellikle COVID-19 pandemisi ve sonrasında kentlerden kırsal alanlara kitlesel bir tersine göç yaşanma olasılığı yüksek görülmektedir (Hazar Kalonya ve diğ., 2020). Bu durum, *kırsal soylulaştırma* riskini kuvvetlendirmektedir. Bu sebepten, pandemi sonrası dönemde kırsal alanlara yönelik yapılacak çalışmalar, kırsal alanların geleceği için büyük bir önem taşımaktadır.

Türkiye kırsalına yönelik güncel araştırmalara bakıldığında, genel olarak yerelde üretimin ve tüketimin teşvik edilmesi, ekolojik koruma bölgeleri oluşturulması, havza bazlı planlar yapılması, yeraltı ve yerüstü sularının korunması, tarımsal sanayinin geliştirilmesi, sanayi ve tarım ilaçlarıyla ortaya çıkan kirliliğin denetlenmesi, agroturizm ve ekoturizm gibi çevreye/doğaya görece duyarlı turizm türlerinin teşvik edilmesi ve sürdürülebilir kırsal kalkınma ile kırdan kente göçün (ya da kırın kentleşmesinin) engellenmesi gerekliliği tartışılmaktadır (Hazar, 2019). Yapılan çalışmada, Ödemiş kırsalında yaşayan nüfusun ekonomik, sosyal ve mekânsal ihtiyaçlarını dikkate alan çalışmaların yürütülmesi, kırsal peyzaj planlaması süreçlerinde doğa odaklı yaklaşımlar geliştirilmesi, katılımcı planlama yaklaşımları yürütülmesi,

planlar arası hiyerarşinin tesis edilmesi, tarihsel süreçteki örneklere bakılarak ve günümüz koşulları dikkate alınarak kırsal alanlara yönelik geliştirilen kırsal politikaların güncellenmesi (ör. tarımsal teşvikler, kırsal tasarım rehberleri), *kent hakkı* ve doğal kaynakların/varlıkların sürdürülebilir koruma ve kullanım dengesi bakımından yerel yönetimlerin kolaylaştırıcılığında yeni *kırsal müşterekler* oluşturulması (ör. kooperatif, birlik, imece, yeni kuşak köy enstitüleri) önerilmektedir.

Çalışmada, İzmir ili Ödemiş ilçesi için belirlenen kırsal planlama politika ve kriterleri ile, ileride yapılacak çalışmalara ve kırsal tasarım rehberlerine bilimsel altlık üretilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, gelecek çalışmalarda kırsal alanlarda farklı ve çok çeşitli grupları ortak bir amaçla bir araya getirebilecek bir **“kent hakkı”** fikrinin desteklenmesi ve kırsaldaki genç nüfus göçünün azalması için kırsaldaki yaşam kalitesinin, alternatif iş olanaklarının ve kırsala aidiyetin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması önemlidir.

KAYNAKÇA:

- Abay, C., Olgan, E., Uysal, Y., Yavuz, F., & Türeku, B. (2005). Türkiye’de Tarım Politikalarında Değişim, *Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi*, 3-7 Ocak 2005, Ankara. Erişim adresi: http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/1ce689121e39821_ek.pdf?tipi.
- Acari, E. (2015). Terkedilmiş yerleşimlerin geleceği (İzmir-Ödemiş-Lübbey köyü örneği), (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akdağ, M. (1995). *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyancıları*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Akşit, B. (1988). *Kırsal Dönüşüm ve Köy Araştırmaları: 1960-1980*, Ankara: Maya Matbaacılık.
- Aksoy, S. (1971). *100 Soruda Türkiye’de Toprak Meselesi 2*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Aktan, C. Ç. (1991). Osmanlı İltizam Sistemi. *Türk Dünyası Araştırma Dergisi*, 71, 73-79.
- Akyüz, Y. (2007). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2007*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Anonim a. (2011, Aralık 24). *Ödemiş Kadın Kooperatifi 7 yaşını kutluyor*, Haber Türk: <https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/65617519-odemis-kadin-kooperatifi-7-yasini-kutluyor> adresinden alındı.
- Anonim b. (2018, Ağustos 16). *Başkan Soyer Ödemiş’te İki Projeyi Hayata Geçirdi*, Cumhuriyet’in Egesi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/baskan-soyer-odemiste-iki-projeyi-daha-hayata-gecirdi-1758783> adresinden alındı.
- Anonim c. (2020, Aralık 6). *İzmir Ödemiş’teki Hypaipa Antik Kenti Gün Yüzüne Çıkıyor*, Evrensel: <https://www.evrensel.net/haber/420453/izmir-odemisteki-hypaipa-antik-kenti-gun-yuzune-cikiyor> adresinden alındı.
- Anonim d. (2021, Ocak 21). *Çiftçi Doğduğu Yerde Doyacak Kentli Adil Gıdaya Ulaşacak*, İzmir Büyükşehir Belediyesi: <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/ciftci-dogdugu-yerde-doyacak-kentli-adil-gidaya-ulasacak/44587/156>
- Atlı, F., Güler, S., Işıklı, E., & Pekince, Ö. (1994). Son 15 Yılda Türkiye’de Tarımsal Girdilere Verilen Sübvansiyonlar, *Türkiye Birinci Tarım Ekonomisi Kongresi*. 8-9 Eylül 1994, İzmir, 56-67.
- Ayhan Selçuk, İ. (2013). Tarihi Amaçlı Yapıların Korunmasında Ve Koruma Amaçlı İmar Planlarının Hazırlanmasında Bir Belirleyici Olarak Trafik Kaynaklı Titreşimlerin Ölçülmesi Ve Modellenmesi, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Başbüyük, A. (2011). Mesudiye (Ordu) Köy Kent Projesi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9(11).
- Benlisoy, S. (2014). Müşterekler Üzerinde Piyasa Baskısı, *5. Yeşil Ekonomi Konferansı*, İstanbul, <http://tr.boell.org/tr/2014/11/05/musterekler-uzerinde-piyasa-baskisi>, Erişim tarihi: 19.12.2020.
- Bilen, M., Şan, K. M., & Aydın, K. M. (2005). Yoksulluk Sorunu Üzerine, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 1-26.
- Bilgin, V. (2005). Sosyal Devlet Nereye Gidiyor veya Sosyal Devletin Alternatifleri Nelerdir, *Siyaset ve Toplum* 3, 1-24.
- Boto, I., & Fotabong, E. (2012). Resources on Rural transformation in Africa: Briefing no. 24. *Reading Materials for the 16th Brussels Development Briefing on rural transformation in Africa*.
- Bölceci Yılmaz, B. (2019). Kentsel alanlarda koruma kullanma dengesi temelinde yeşil yolların tasarlanması: Ödemiş (İzmir) örneği, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Brown, D. L. (2012). How Mobilities are Restructuring the Rural-Urban Periphery, *Agriculture in an Urbanizing Society*, Conference, Wageningen University, Wageningen.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004). Resmi Gazete.(Sayı:25531). Erişim Adresi:<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>., Erişim tarihi: 11.04.2020.
- Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2008). Resmi Gazete. (Sayı:26824). Erişim

- Adresi:<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5747&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>., Erişim tarihi: 11.04.2020.
- Can Oğuz, S. (2013). *Urban Change Dynamics: İzmir Case, 1927-2010*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çataloluk, C. (2015). Osmanlı Devlet Bütçesi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4, 497-515.
- Çakıroğlu, Y. (2018). *Kırsal Sanatın Rolü ve Sanat Köyleri; Konya Sonsuz Şükran Köyü*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, F. (2006a). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27, 149-170.
- Çelik, Z. (2006b). *Türkiye’de kırsal planlama politikalarının geliştirilmesi* (Doktora tezi, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Çelik, H. (2016). Yoksulluk ve Kırsal Kalkınma Politikaların: Güneydoğu Anadolu Projesi İçin Bir Değerlendirme, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 1, 29-48.
- Çımrın Kökalan, F. (2009). Küreselleşme, Neoliberalizm ve Refah Devleti İlişkisi Üzerine, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23,195-203.
- Çiftçi Topraklandırma Kanunu (1945). Resmi Gazete (Sayı: 6032). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6032.pdf>., Erişim tarihi: 11.04.2020.
- Çörek Öztaş, Ç. (2017). *Büyükşehir Belediyelerinde Kentleşen Kırsal Alanların Planlama Sorunlarına Yönelik Sürdürülebilir Model Önerisi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çörek Öztaş, Ç., & Karaaslan, Ş. (2017). Türkiye’de Kırsal Planlama ve Farklı Ülkelere Ait Kırsal Planlama Örnekleri. *Kent Akademisi*, 10 (32), 432-465.
- Demirkıran, S. (2008). *Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Devrim Genç, U. (2019). Kırsal Yerleşimlerin Koruma Sorunsalının İrdelenmesi Ve Model Geliştirilmesi, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- DPT (2000). Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporu (Rapor No: DPT:2522), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT (2020). Kalkınma Planları, 1963-2023, <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, Erişim tarihi: 28.12.2020.
- Duman, Z. M. (2011). Neo-liberal Küreselleşmenin Zaferi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 666-700.
- Duran, C. (2008). *Derin Komplo: Türkiye’nin Yeniden İşgali*. İstanbul: İleri Yayınları
- Gallent, N., Andersson, J., & Bianconi, M. (2006). *Planning on the Edge*. Routledge.
- Geray, C. (1974). *Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Geray, C. (2011). *Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları*, Ankara: Phoenix Yayınevi. ISBN: 978-605-5738-85-3.
- Göze, A. (2017). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Gül, M. M. (1995). Birgi Geleneksel Yerleşim Dokusunun Koruma İlkeleri Açısında Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Güler, K. (2016). Türkiye’de nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin korunması için bir yöntem önerisi: Ödemiş-Lübbey Köyü örneği, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Güneşer Bozdağ, E. (2018). Türkiye İktisat Kongresi-İzmir 1923: Türkiye’nin İktisadi Kalkınmasında Atılan İlk Tohum, *Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi*, 27, 39-42.
- Güran, T. (2017). *İktisad Tarihi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Güresinli, N. C. (2015). *Avrupa Birliği ve Türkiye Tarımsal Destekleme Politikaları ve Yapısal Politikalarının Tarihi Gelişiminin Değerlendirilmesi* (Ab Uzmanlık Tezi). Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.
- Harari, Y. N. (2014). *Sapiens: A brief history of humankind*. Random House.
- Harvey, D. (2003). The right to the city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(4), 939-941.
- Harvey, D. (2004). “Yeni” Emperyalizm: Mülksüzleşme Yoluyla Birikim, Çev. Evren Mehmet Dinçer, *Praksis*, 11, <http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/011-02.pdf>.
- Hazar, D. (2017). Kır-Kent Çeperine Ekolojik Yaklaşım, *Şehir ve Toplum Dergisi* No. 7, Marmara Belediyeler Birliği, sf. 135-142.
- Hazar, D. (2019). Müşterekler Tartışması Ekseninde Mera Alanları, *Beyond İstanbul* No. 6, Mekânda Adalet Derneği, sf.122-129.
- Hazar Kalonya, D., Ayalp, E., Karakaya Ayalp, E., Candan Demirkol, E., Özden, F., Yıldız, M. Y., Kocagöz, U., & Çelik, Z. (2020). Korona Günlerinde Tarım ve Gıda Politikalarını Yeniden Düşünmek, *Spektrum 02: Pandemi ve Post-pandemide Toplum ve Mekân: Görüşler, Öngörüler, Öneriler*, sf.117-119.
- Hoel, G., (1974). *Tarımda Kapitalizmin Gelişmesi Ve Toprak Rantı*, Ankara :Bilim Yayınları, 1979.
- Huberman, L. (1936). *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla* (M, Belge Çev.). İstanbul, İletişim Yayınları, 2019.
- İnalçık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (Cilt.1)*, İstanbul: Eren Yayıncılık.

- İnalçık, H. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İskân Kanunu (1934). Resmi Gazete (Sayı: 2733). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>, Erişim tarihi: 11.04.2020.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi (2016). Küçük Menderes Havzası Sürdürülebilir Kalkınma ve Yaşam Stratejisi, Rapor, İzmir.
- İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü (2018).
- İzmir İl Özel İdaresi (2011). İzmir Kırsal Alan Yerleşim ve Konut Envanteri.
- İZKA (2015). İzmir Kalkınma Ajansı İzmir Bölge Planı 2014-2023, İzmir.
- İZKA (2011). İzmir Kalkınma Ajansı 2010-2013 İzmir Bölge Planı İlçe Toplantıları Ödemiş Özet Raporu.
- Karakaya, E. (2018). Güncel gıda hareketinin alternatifliği: Kavramsal ve eleştirel bir derleme, *Beyond İstanbul* 3, 67-71.
- Kazas, J. (2008). Endüstriyel miras kapsamındaki alanların kentsel yenilemeyi oluşturmadaki rolünün irdelenmesi: Ödemiş örneği, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Keleş, R. (1998). Yerinden Yönetim ve Siyaset. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kerov, V., Mitropolski, D., & Zubristki, Y. (1986). *İlkel Köleci ve Feodal toplum* (Belli, S, Çev.) Sol Yayınları.
- Keyder, Ç., & Tabak, F. (1998). *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*. İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Keyder, Ç., & Yenal, Z. (2015). *Bildiğimiz Tarımın Sonu: Küresel İktidar ve Köylülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köy Enstitüleri Kanunu (1940). Resmi Gazete (Sayı: 4491). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4491.pdf>, Erişim tarihi: 22.03.2020.
- Köy Kanunu (1924). Resmi Gazete (Sayı:68). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>, Erişim tarihi: 11.04.2020.
- Köymen, O. (1999). *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Lefebvre, H. (1970). *Kentsel Devrim*, çev. S. Sezer, İstanbul: Sel, s. 7-26, 2011.
- Lynch, K. (1960). The image of the environment. *The image of the city*, 11, 1-13.
- Marx, K. (1867). *Kapital I.Cilt*, (M. Selik ve N. Satlıgan, Çev.). İstanbul. Yordam Yayınları, 2018.
- Maxwell, P. (2020). Post-pandemic urbanism: why embracing street life is central to the future of the city, Frame, Erişim adresi: <https://frameweb.com/article/post-pandemic-urbanism-why-embracing-street-life-is-central-to-the-future-of-the-city?fbclid=IwAR2qxqFBJ4SEI25sR0k1Hrj7XMko303C5uCo8g58niRkDewYVUdDL18-ka0>, Erişim tarihi: 02.10.2020.
- 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2012). Resmi Gazete. (Sayı: 28489).ErişimAdresi:<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6360&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, Erişim tarihi: 11.04.2020.
- Ödemiş İlçe Tarım Müdürlüğü (2020). Mülakat, Eylül 2020.
- Ödemiş Belediyesi (2014). 2015-2019 Dönemi Stratejik Planı.
- Ödemiş Belediyesi (2020). 1/25.000 İzmir Doğu Bölgesi Nazım İmar Planı.
- Ödemiş Belediyesi (2020a). 2020 Performans Programı.
- Ödemiş Belediyesi (2020b). 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı.
- Ödemiş Kaymakamlığı Ödemiş İlçe Millî Eğitim İl Müdürlüğü Kayaköy İlkokulu .(2019). Kayaköy İlkokulu 2019-2023 Stratejik Planı,Erişim Adresi: http://kayakoyilkokulu.meb.k12.tr/meb_ays_dosyalar/35/18/729952/dosyalar/2020_01/08114347_KAYAKOY_YLKOKULU_2019-2023_STRATEJYK_PLAN.pdf?CHK=9dad6cf47593c104d39df314a9e980e4
- Önal, N. E. (2006). Kırsal Dönüşüm Programlarının Ekonomi Politikası. *İktisat Dergisi*, 477, 56-61.
- Ödemiş Ticaret Odası (2019). 2019 Yılı Ödemiş Ekonomik Raporu.
- Özdemir, Z. (1991). Türk Tarımında Destekleme Uygulamaları ve Sonuçları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47-56.
- Özdemir, E., & Kaptan Ayhan, Ç. (2020). Slow City Concept: A Model For Sustainable Development and High-quality Life in The Globalizing World: In Case of Gökçeada, *Journal of Awareness* 5 (2), 85-102.
- Özel, S. (2002). Atatürk döneminde Türkiye Ekonomisi, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 2, 235-248.
- Polat, Y. A. (2000). Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Bütüncül Bir Bakış: Elazığ Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 185-202.
- Shiva, V. (2007). *Tohum ve Gıdanın Geleceği Üzerine Manifestolar* (A, Doğan çev.). Sinek Sekiz Yayınevi, 2017.
- Şenli, S. (1997). Research of the traditional village architectcture in the region of ödemiş and the problems of conservation, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Şimşek, G., & Mercanoğlu, C. (2018). Bir "Planlama Örneği" Olarak Köy Enstitüleri Deneyimi, *Planlama Dergisi*, 28.

- Spinney, L. (2020). Is Factory Farming to Blame for Coronavirus? The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/28/is-factory-farming-to-blame-for-coronavirus>, Erişim tarihi: Temmuz 2020.
- Tapu Kanunu (1934). Resmi Gazete (Sayı:2892). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2644.pdf>, Erişim tarihi: 11.04.2020.
- TDK (2020). Türk Dil Kurumu. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi:11.06.2020.
- Tekeli, İ. (2004). Türkiye’de Kent Bölgeleri Üzerine Düşünmek. Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyumu, Ankara.
- Tekeli, İ. (2016). *Dünyada ve Türkiye’de Kent-Kır Karşılığı Yok Olurken Yerleşmeler İçin Temsil Sorunları ve Strateji Önerileri*. İdealkent Yayınları, Ankara.
- Tokgöz, E. (2018). Birinci Dünya Savaşında Dünya Ekonomisinde Değişen Dengeler. *Ufuk Üniversitesi*,13,7-28.
- Toprak, N. G. (2008). *Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyonkarahisar.
- Tören, T. (2007). *Yeniden Planlanan Dünya Ekonomisinde Marshall Planı ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: SAV Sosyal Araştırma Vakfı.
- Turan, Z. (2011). Dünyadaki ve Türkiye’deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*,4,56-80.
- TÜİK (2020). Adrese dayalı Nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2020.Türkiye İstatistik Kurumu, Erişim Adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=vt>.
- Tülek, B., & Saner, S. H. (2020). Kaderine Terk Edilmiş Bir Köy Olarak Lübbey Köyü Peyzaj Özelliklerinin İncelenmesi, *European Journal of Science and Technology*,18.
- Türen, Ö. A. (2020). *Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Ulusal Tez Merkezi (2020). Türkiye’de “kırsal dönüşüm” ve “kırsal planlama” konularında yapılan tez çalışmaları, Erişim tarihi: 24.12.2020.
- Yavuz, F. (Ed). (2005). *Türkiye’de Tarım*. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.
- Yeşilyurt Alkan, A. (2016). *Kırsal Alanların Kentsel Alanları dönüşümü: Burdur örneği*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yerasimos, S. (1976). *Az gelişmişlik sürecinde Türkiye 3-1. Dünya savaşından 1971’e* (1). (B. Kuzucu, Çev.) İstanbul: Gözlem Yayınlar.
- Yıldırım, A. (2014). Kırsaldan kente göç ve değişen siyaset: Muş örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 25-32.